

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра товарознавства, управління безпечністю та якістю

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Ідентифікація та управління каналами постачання тютюнових виробів»

Студентки 2 курсу, 9м групи,
спеціальності 076

«Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність»
спеціалізації

«Товарознавство та комерційна
логістика»

Науковий керівник
док-р.техн.наук, професор

Науковий консультант
канд.екон.наук., доцент

Гарант освітньої програми
док-р.техн.наук, професор

Рубан Віталіні
Валентинівни

Осика Віктор
Анатолійович

Кочубей Дмитро
Вячеславович

Сидоренко Олена
Володимирівна

Київ 2019

NUTE K HTEY K

АНОТАЦІЯ

Рубан В.В. Ідентифікація та управління каналами постачання тютюнових виробів.

У роботі наведено стан та тенденції ринку тютюнових виробів в Україні та світі, охарактеризовано вимоги до якості та безпечності тютюнових виробів. Проаналізовано законодавчо-нормативне регулювання обігу тютюнових виробів на ринку України. Визначено критерії ідентифікації та проведено експертизу якості тютюнових виробів на прикладі сигарет. Наведено організаційно-економічну характеристику системи управління каналами постачання на ТОВ «ХБ-Груп» та розроблено шляхи її удосконалення.

Ключові слова: тютюнові вироби, ринок, безпечність, експертиза якості, канали постачання, ефективність.

SUMMARY

Ruban V.V. Identification and management of tobacco supply channels.

The article describes the state and trends of the tobacco market in Ukraine and the world, the requirements for the quality and safety of tobacco products have been studied. Legislative-regulatory regulation of tobacco products circulation in the Ukrainian market has been analyzed. Identification criteria were identified and tobacco product quality expertise was examined for cigarettes. The organizational and economic characteristics of the control system of the channels for the start-up of «HB-Group» LLC and the ways of its improvement are given.

Key words: tobacco, market, safety, quality expertise, supply channels, efficiency.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. СТАН РИНКУ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ.....	10
1.1 Стан ринку тютюнових виробів в Україні та світі	10
1.2 Вимоги до якості та безпечності тютюнових виробів.....	17
1.3 Регламент та процедура проведення ідентифікаційної експертизи тютюнових виробів	20
РОЗДІЛ 2. ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В ТОВ «ХБ-ГРУП».....	23
2.1. Організація, об'єкти та методи досліджень.....	23
2.2. Ідентифікаційна експертиза тютюнових виробів, що реалізуються в ТОВ «ХБ-Груп».....	29
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАНАЛАМИ ПОСТАЧАННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ НА ТОВ «ХБ-ГРУП»	34
3.1 Організаційно-економічна характеристика системи постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп»	34
3.2 Удосконалення системи постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп»	48
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ринок тютюнових виробів та їхнє виробництво в Україні є одним з найбільших в Європі. Він представлений великою кількістю продукції, від нюхального тютюну до сигарет елітних класів різноманітних фірм.

Сигарети, тобто, тютюнові вироби – є шкідливими для здоров'я людини та можуть викликати залежність до вказаного продукту. Існує багато незаперечних наукових і медичних фактів про те, що куріння може призвести до емфіземи, раку легень, серцевих захворювань та інших серйозних хвороб. Органи охорони здоров'я дійшли до такого висновку, що пасивне куріння також може викликати серйозні хвороби. Тому цей сегмент ринку потребує всебічного регулювання та контролю над продажем та виробництвом тютюнових виробів задля зменшення шкоди.

Сьогодні активно пропагується здоровий спосіб життя. Проте сигарети з фільтром на відміну від сигарет без фільтру користуються великим попитом на світовому та вітчизняному ринках, тому проведення ідентифікаційної експертизи та дослідження споживних властивостей сигарет є актуальним.

Мета дослідження – проведення ідентифікаційної експертизи сигарет, які реалізуються на ринку України та розробка шляхів удосконалення управління каналами постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп».

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати стан та перспективи розвитку ринку тютюнових виробів в Україні та світі;
- охарактеризувати законодавчо-нормативне регулювання обігу тютюнових виробів на ринку України;
- провести ідентифікаційну експертизу сигарет, що реалізуються на підприємстві ТОВ «ХБ-Груп»;

- проаналізувати систему постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп»;
- обґрунтувати заходи удосконалення системи постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп».

Об'єкт дослідження - сигарети з фільтром вітчизняних товаровиробників, що реалізуються на підприємстві ТОВ «ХБ-Груп».

Предметом дослідження є показники якості та безпечності, ідентифікаційна експертиза та система постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп».

Наукова новизна полягає у визначенні критеріїв, методів та засобів ідентифікаційної експертизи та розробленні шляхів удосконалення системи постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп».

Практична цінність полягає у можливості використання розробок автора при ідентифікаційній експертизі та удосконаленні системи постачання тютюнових виробів у практичній діяльності ТОВ «ХБ-Груп».

Апробація роботи. Основні положення роботи доповідалися і обговорювалися на міжнародній студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підприємництва, торгівлі та маркетингу» (КНТЕУ, м.Київ, 2019 р.).

Публікації. За результатами проведених досліджень було підготовлено та опубліковано наукову статтю: В. Рубан Ідентифікаційна експертиза тютюнових виробів / В. Рубан // Збірник наукових статей «Інновації в підприємстві та торгівлі» / відп. ред. В.А. Осика. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2019 (Додаток А).

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (56 найменувань). Основний зміст викладено на 60 сторінках. Текст ілюстрований 8 рисунками та 20 таблицями.

РОЗДІЛ 1

СТАН РИНКУ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ

1.1 Стан ринку тютюнових виробів в Україні та світі

Тютюнові вироби — вироби, частково або повністю виготовлені з листя або інших частин тютюну або інших рослин, що належать до роду *Nicotiniana* родини пасльонових, у тому числі сигарети, цигарки, сигари, сигарили, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн та інші тютюнові вироби, які фізіологічно впливають на організм людини під час споживання (куріння, нюхання, жування, смоктання тощо), розфасовані у пачки (упаковки) з кінцевою метою здійснення роздрібної торгівлі без додаткової обробки або переробки [1].

Україна здійснює випуск тютюнових виробів в основному за рахунок імпортової сировини. Імпорт тютюну в десять разів перевищує його експорт з України.

Протягом 2014-2018 років в Україні спостерігається незначне зниження обсягів виробництва тютюнових виробів [2]. Скорочення темпів росту обсягів виробництва на цьому ринку пов'язане з низькими темпами росту доходів населення, які спостерігаються протягом останніх років. Загалом, у світі існує тенденція залежності між споживанням цигарок та доходами населення. Проте, це більше стосується країн Європи [3].

Наша країна належить до країн з невисоким рівнем доходів громадян, але в цій групі вона має одне з найвищих показників за споживанням сигарет. Усі фабрики України за часи її незалежності були придбані авторитетними світовими виробниками тютюну. За останніми даними 98% випуску тютюнових виробів в Україні забезпечується п'ятьма найбільшими світовими концернами: «Philip Morris», «Reemtsma», «British American Tobacco», «JTI» та «Gallaher Group» [4].

Українські виробники на тютюновому ринку займають близько 2% виробництва, серед них «Українська тютюнова компанія», Донецька, Львівська та

декілька інших виробників. Аналіз структури ринку свідчить, що частка продажу сигарет з фільтром зростала протягом 2014-2018 років у середньому на 2,25% в рік і у 2018 році становила 87%. Цим самим обсяги продажу цигарок без фільтру суттєво скоротились протягом усього періоду - з 20% до 13% [5].

Одна з найвідоміших компаній в нашій країні Imperial Tobacco у 2018 році, скоротила своє виробництво на 15,3%, порівнюючи з 2017 роком, зауважимо, що ця компанія займає п'яту частину ринку тютюнових виробів. Таку статистику зниження компанія показує другий рік поспіль: у 2016 році Imperial Tobacco в Україні також скоротила виробництво сигарет на 15,3% – до 18,3 млрд штук, або на 3,3 млрд [6].

Найбільшу популярність набирають так звані «жіночі цигарки» (slims), тонкі за своєю будовою. Проаналізувавши дані компанії «British American Tobacco Україна», в 2015 році приріст сегмента slims склав, порівняно з 2014 роком 60%. Зазначений сегмент розширює свою присутність на ринку - тепер цигарки slims з'явилися не лише у дорогому ціновому сегменті, але і у дешевому [7]. Ще однією тенденцією ринку є швидке збільшення сегмента «легких» сигарет з вмістом 1 мг смоли та зниженим вмістом нікотину. В порівнянні з 2017 роком, теж зріс у 1,5 раза.

За оцінками Всесвітньої Організації Здоров'я (ВООЗ) у світі палять 4% чоловіків і 12% жінок. Найбільше серед чоловіків палять у Південній Кореї (68%), серед жінок у Данії (37%) [8].

Переважає кількість курців живе у країнах, що розвиваються. Там палять 48% чоловіків і 7% жінок, у розвинених країнах відповідно 42% чоловіків і 24% жінок. У країнах з розвинутою ринковою економікою розповсюдженість паління серед чоловіків становить в середньому 37%, порівняно з 60%, у колишніх соціалістичних країнах Центральної та Східної Європи. Кількість сигарет, яка випаюється у день одним курцем вища у розвинених країнах (22), ніж у тих, що розвиваються (14). Найбільшим щоденним споживанням на одного курця (24 сигарети в день) відзначаються країни із розвинутою ринковою економікою, тоді як у колишніх соціалістичних країнах Європи відповідна цифра становить у

середньому 18. Однак у міру зростання їх економічного розвитку спостерігатиметься толерантність населення до нікотину, буде зростати щоденне споживання сигарет. Зростання доходів, очевидно, прискорить цю тенденцію.

За статистикою у світі через споживання тютюну кожні 10 секунд помирає людина. Тютюн щорічно вбиває близько трьох мільйонів людей в усьому світі, але ця цифра зросте до 10 мільйонів через 30-40 років, якщо нинішні тенденції щодо паління збережуться [9].

Україна знаходиться на передовій позиції за кількістю викурених сигарет на людину. Це говорить про те, що в нашій країні ця проблема сягнула розмірів епідемії. Особлива небезпека у тому, що все більше до тютюнопаління долучаються діти. За офіційними даними сьогодні палить близько 20 % школярів. Ще одна сумна цифра - щороку від паління в Україні помирає близько 130 тис. людей, різко зросла кількість курців не тільки серед дорослих і молоді, але й дітей шкільного віку.

Підприємства тютюнової галузі України в останній період максимально перейшли на використання місцевої сировини і матеріалів. Так, наприклад, кілька років тому етикеткова продукція для тютюнових виробів завозилася виключно із-за кордону. З приходом стратегічних інвесторів у тютюнову галузь виник сталий і широкий попит на високоякісні пакувальні матеріали. У зв'язку з цим з'явилися підприємства, що виробляють етикеткову продукцію високої якості, що відповідає міжнародним стандартам. У результаті цього всі підприємства тютюнової галузі отримують етикеткову продукцію від вітчизняних виробників [10].

У 1980-х рр. в Україні було 11 тютюнових фабрик, які щорічно виробляли близько 80 млрд сигарет, з 1992 р. виробництво скоротилося до 58 млрд сигарет, а з 1993 р. почався процес приватизації. З 2014 р. відбувалося поступове наростання обсягів виробництва сигарет, що сягнуло максимуму — 98,2 млрд шт. у 2016 р. Однак потім почало спостерігатися значне зменшення виробництва. За даними Державної служби статистики впродовж січня—березня 2019 р. виробництво сигарет, які містять тютюн або суміші тютюну із заміниками тютюну, становило 12 777,1 млн шт., а це порівняно із січнем—березнем 2018 р. — 86,7% [11].

Загальний стан виробництва сигарет в Україні в 2014-2018 рр. наведено на Рис.1.1.

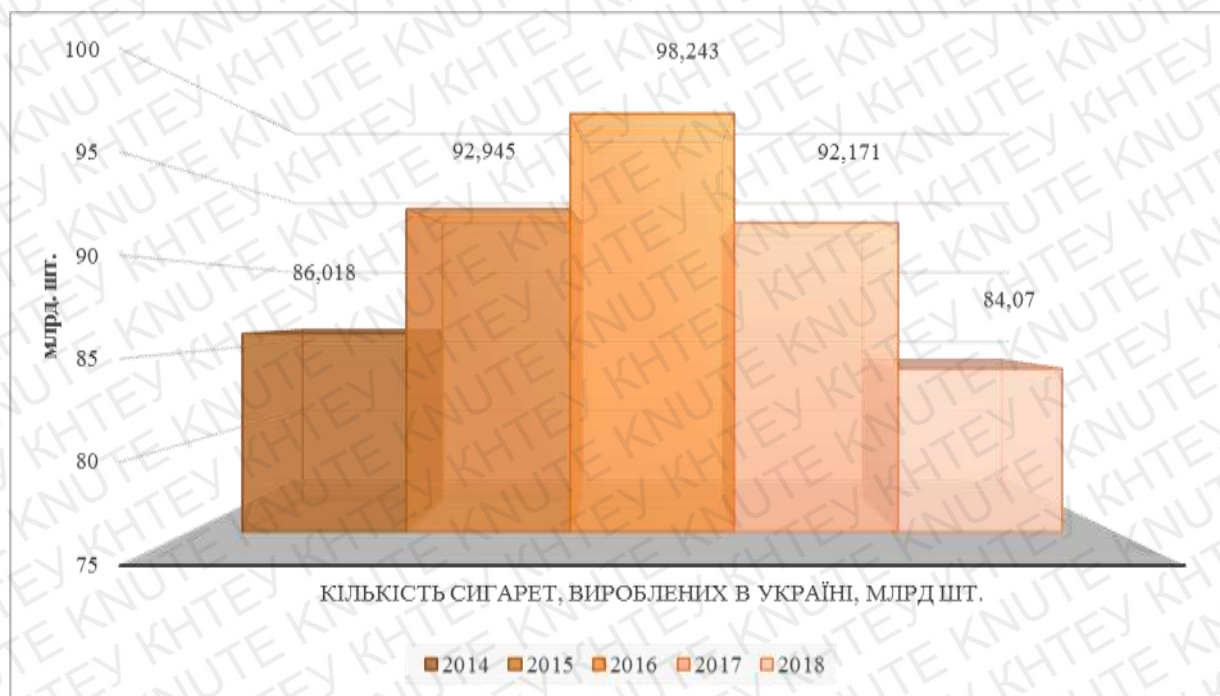

Рис.1.1 Виробництво сигарет в Україні, млрд шт., 2014-2018рр

Станом на 2018 рік український ринок тютюнових виробів номінально нараховує 27 фабрик. При цьому більше 95% загального обсягу виробництва тютюнової продукції в країні дають 10 фабрик, об'єднаних в організовану західними інвесторами асоціацію «Укртютюн». За даними асоціації «Укртютюн», в Україні станом на 2018 рік виробляється більше 100 сортів сигарет і ввозиться ще близько 30. У Харкові виробляється Marlboro, L & M, Chesterfield, Bond Street. У Кременчуці випускають Camel, Winston Monte Carlo, Magna і Magna Classic. У Києві й Черкасах West, Boss, Paramount і Astor, а в Прилуках - Pall Mall.

Найбільшу частку на вітчизняному ринку тютюнових виробів займає ПАТ «Philip Morris Україна», 30 млрд. одиниць. Різниця у випуску продукції і часткою на ринку між ПАТ «Imperial Tobacco Production Україна» та «JTI - Україна» є невелика – 22,9 та 23,5 млрд. одиниць та «British American Tobacco Україна» - 16,8 млрд. одиниць. Виробництво іншими менш значними підприємствами становить всього 5,54 млрд. одиниць продукції [12].

Відсоткову частку виробників на ринку тютюнової продукції в Україні наведено на Рис.1.2.

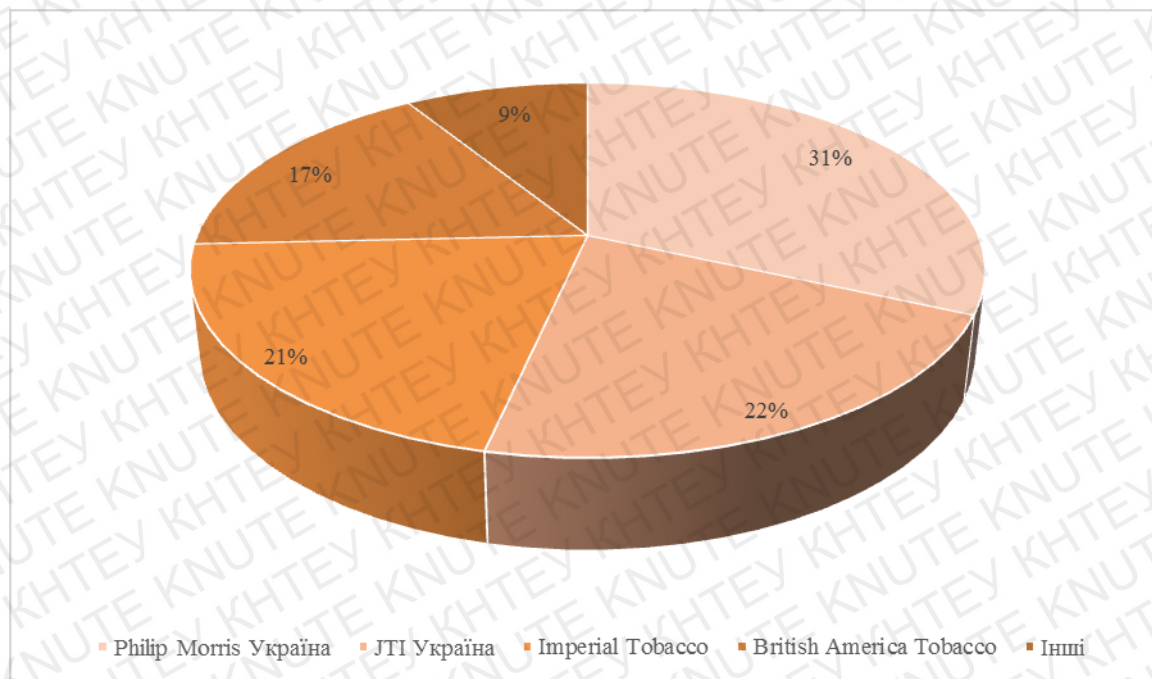

Рис. 1.2 Відсоткова частка виробників на ринку тютюнової продукції

Philip Morris Україна, Інк. (PMI) – це одна з провідних міжнародних компаній, яка займається саме виробництвом тютюнової продукції. Вона власником 6 із 15 найпопулярніших марок сигарет на міжнародному ринку. У 1993 році Philip Morris започаткувала приватне акціонерне товариство на українському ринку, яка на сьогоднішній день є одним з провідних компаній в Україні. Фабрика даної компанії розташована в Харківській області, де виробляється ряд марок призначених не тільки для внутрішнього ринку, але і для експорту, зокрема це: L&M, Bond Street, Marlboro, Chesterfield, Parliament [13].

JTI Україна – це одна з членів групи компаній Japan Tobacco International (JTI), яка також входить до числа провідних виробників тютюнової продукції в світі і є лідером серед країн СНД. В Україні компанія існує з 1993 року, а на даний час займає друге місце серед тютюнових компаній у країні. Фабрика JTI знаходиться в Кременчуці, головний офіс в Києві, та 9 регіональних офісів в найбільших містах України. Фабрика JTI виробляє такі цигарки: LD, Glamour, Winston, Monte Carlo та Camel для експорту та внутрішнього ринку [14].

Imperial Tobacco в Україні є частиною міжнародної компанії Imperial Brands. Ця компанія є одним з лідерів на тютюновому ринку і займає 22%. Imperial Tobacco представляє і виробляє на українському ринку міжнародні сигаретні бренди, такі як: Davidoff, R1, West, Style, Parker & Simpson, а також «Прима Срібна», «Прима Люкс», «Прима Класичні», «Прима Оптима», «Столичні» та інші. Фабрика розташована у Києві та здійснює виробництво для внутрішнього ринку та для експорту [15].

Виробничим підрозділом British America Tobacco Україна є Прилуцька тютюнова фабрика. Прилуцька тютюнова фабрика у 1993 році підписала договір про створення акціонерного товариства закритого типу тютюнової компанії «В.А.Т. – Прилуки». Це було перше підприємство з іноземними інвестиціями в тютюнової галузі України [16].

Львівська тютюнова фабрика одна з підприємств тютюнової промисловості України. Це підприємство часто змінювало свою назву та юридичну адресу. У 2011 році було офіційно зареєстровано як ТОВ «Львівська тютюнова фабрика». На цій фабриці виробляється продукція, яка не є підробкою, сигарети виготовляються легально обкладаючись податками з дуже низькими акцизами, але більша частина скуповується контрабандистами для реалізації в країна ЄС.

В Україні вирощують близько 14 сортів тютюну на території Хмельницької, Вінницької, Тернопільської, Івано-Франківської, Одеської, Закарпатської та Чернівецької областей. З них більша частина належить до напіворієнтальних сортів, які вимагають додаткової обробки і не підходять для виробництва сучасних тютюнових сумішей. Якщо говорити про виготовлення самого тютюну, то у 2014 р. воно становило 9 811 т. [17]. У подальших звітах служби статистики дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації. Залишки готової продукції станом на травень 2018 р. — 4,3 млрд сигарет.

Обсяг реалізованих тютюнових виробів (Рис.1.3) і обсяг продукції, реалізованої за межі України (Рис.1.4) з 2016 р. невпинно зростає .

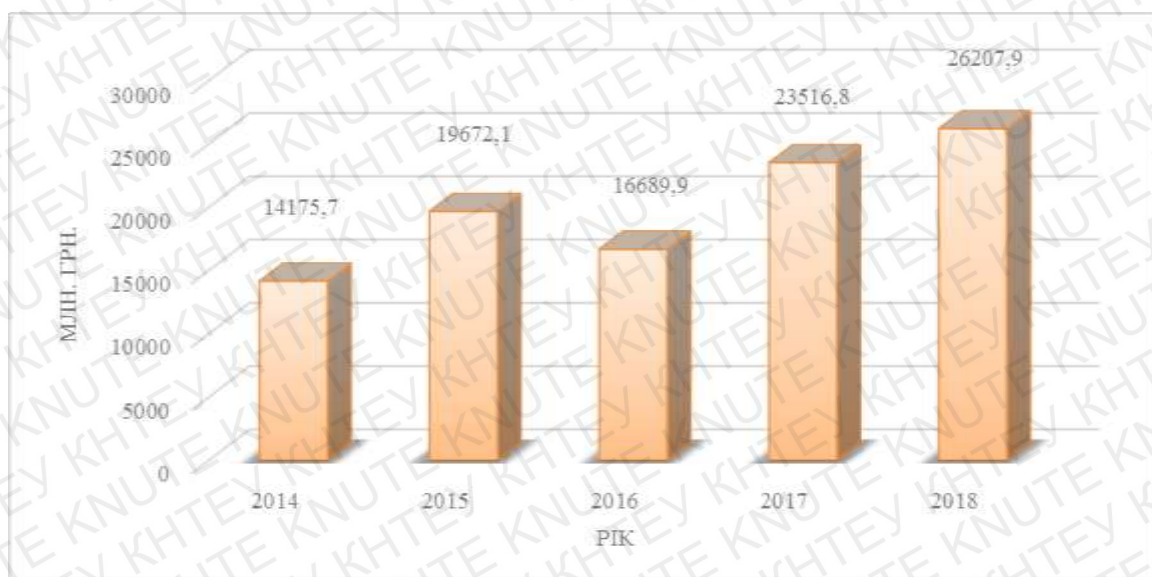

Рис. 1.3 Обсяг реалізації тютюнових виробів (без ПДВ й акцизу), млн. грн, 2014-2018 рр.

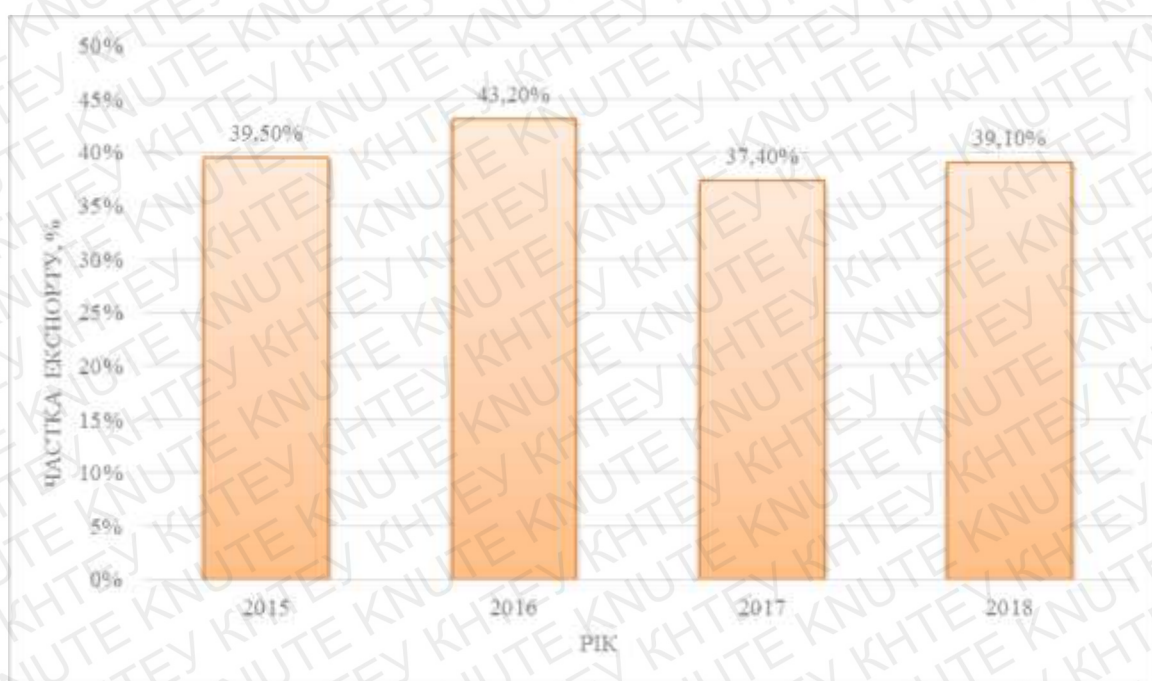

Рис. 1.4 Частка експорту тютюнових виробів, %, 2015-2018 рр.

За період січень—березень 2019 р. обсяг реалізації тютюнових виробів становив 4 123,7 млн грн, експортовано продукції — на 1 952,7 млн грн [18]. За чотири місяці 2019 р. перше місце з експорту посіла Японія, вартість становила 21 557 тис. дол. США, питома вага — 27,53%, на другому місці — Грузія, вартість

становила 14 270 тис. дол. США. Експорт цигарок, сигар, сигарил і сигарет у 2014-2018 рр наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Експорт цигарок, сигар, сигарил і сигарет у 2014-2018 рр., тис. дол.

США

Країна	2014		2015		2016		2017		2018	
	Вартість	Питома вага, %	Вартість	Питома вага, %	Вартість	Питома вага, %	Вартість	Питома вага, %	Вартість	Питома вага, %
Грузія	87504	34,68	67971	24,40	62020	23,74	72843	24,79	130158	38,19
Азербайджан	64579	25,59	44779	16,07	*	*	48773	16,60	*	*
Молдова	42896	17,00	*	*	43416	16,62	*	*	39449	11,58
Японія	*	*	56789	20,38	45040	17,24	64068	21,80	71180	20,89

*інформація відсутня

З 01.01.2019 р. до 30.04.2019 р. найбільше сигар, сигарил, сигарет і цигарок було імпортовано: з Німеччини, вартість — 6 298 тис. дол. США, питома вага — 48,72%; із Польщі, вартість — 783 тис. дол. США, питома вага — 6,06%; з інших країн, вартість становила 1 687 тис. дол. США, питома вага — 13,05%.

1.2 Вимоги до якості та безпечності тютюнових виробів

Нормативна документація на готові тютюнові вироби (стандарти, технічні умови, технологічні регламенти та ін.) при їх виробництві, транспортуванні, зберіганні і реалізації повинна включати вимоги санітарних правил і норм та інших чинних СанПіН. Повна номенклатура гігієнічних нормативних показників, необхідна маркувальна інформація на упаковці конкретних видів і найменувань тютюнових виробів встановлюються на стадії перегляду і розробки нормативного документу, його узгодження в установленому порядку органами держсанепіднагляду.

Упаковка, умови транспортування, зберігання і реалізації повинні відповідати вимогам нормативної документації на конкретні найменування тютюнових виробів, забезпечувати збереження їх якості і безпеки [19].

Встановлено, що приміщення для зберігання тютюнових виробів повинні бути сухими, чистими, з відносною вологістю повітря 60 (± 10) відсотків. Підлога у приміщенні повинна бути на висоті не менше 50 см від рівня землі.

Ящики з тютюновими виробами повинні розміщуватися на піддонах, брусках або інших конструкціях (пристроях) на висоті не менше ніж 10 см від підлоги з проміжками для циркуляції повітря в штабелях висотою, що унеможливорює деформацію нижнього ящика. Відстань від штабеля до джерела тепла та стін повинна бути не менше 1 м.

Не допускається зберігання тютюнових виробів в одному приміщенні разом із продуктами, що швидко псуються, та товарами, що мають запах та властивість самим вбирати запах [20].

Кожна упаковка (пачка) тютюнових виробів повинна містити попереджувальні написи про шкоду куріння тютюну згідно НД, напис про вміст смоли та нікотину в конденсаті диму сигарет (міліграм на сигарету) [21].

До написів на упаковці (пачці) тютюнових виробів ставляться такі вимоги:

- напис повинен бути чітким і легко читатися;
- напис повинен бути розташований таким чином, щоб забезпечити цілісність напису при відкриванні упаковки (пачки) тютюнових виробів;
- напис не повинен бути надрукованим на прозорій обгортковій плівці або на будь-якому іншому зовнішньому пакувальному матеріалі [22].

Виробництво і реалізація тютюнових виробів, в тому числі імпортованих, допускаються при наявності Посвідчення про державну гігієнічну реєстрацію, виданого Міністерством охорони здоров'я України.

Нагляд за відповідністю умов виробництва, транспортування, зберігання, реалізації готових цигарок згідно до вимог санітарних правил, норм і гігієнічних нормативів, контроль за роботою відомчих лабораторій, вибіркового лабораторний

контроль нормативних гігієнічних показників здійснюють органи та установи держсанепіднагляду [23].

Гранично допустимі рівні вмісту нікотину та смоли для тютюнових виробів не повинні перевищувати значень, які наведені в таблиці 1.2 згідно ГОСТ 3935-2004 «Сигарети. Загальні технічні умови» [24].

Таблиця 1.2

**Гранично допустимі рівні вмісту нікотину та смоли згідно
ГОСТ 3935-2004 «Сигарети. Загальні технічні умови»**

№	Назва тютюнового виробу	Допустимі рівні вмісту нікотину та смоли в диму згідно ГОСТ 3935-81, мг	
		Нікотин	Смола
1	Сигарети з фільтром	1,2	14,0
2	Сигарети без фільтру	1,3	16,0

Смакові і ароматині речовини, заборонені у виробництві тютюнових виробів [25]:

- Агаріцінова кислота (*Acidum agarricinicum*), березове дегтяре масло (*Oleum Betulae empyreumaticum*), гірке мигдальне масло (*Oleum Amygdalarum amarum*) з вмістом вільної або пов'язаної синильної кислоти, масло сассафраса (*Oleum Sassafratis*), камфорне масло (*Oleum camphoratum*), камфора (*Camphora*), кумарин, сафлор (*Carthamus*), туя (*Thuja*).
- Ароматичні і смакові речовини, виготовлені з: камфорного дерева (*Lignum Camphorae*), кореневища багатоніжки звичайної (*Rhizoma Polypodii*), кореневища папороті (*Rhizoma Filicis dulcis*), квасії (*Lignum Quassiae*), кори мильного дерева (*Cortex Quillaiiae*), полину (*Herba Artemisiae*), пижма (*Herba Tanacetii*), рути (*Herba Rutae*), стебла, листя, кори сассафраса (*Stipes, Folium, Cortex Sassafratis*), буркуна (*Mililotus officinalis*), бобів тонка (*Semen Toncae*), кореню ванілі (*Radix Liatridis odoratissima*), маренки (*Asperula odorata*).

1.3 Регламент та процедура проведення ідентифікаційної експертизи тютюнових виробів

Ідентифікація - це визначення відповідності показників якості тютюнових виробів показникам, встановленим у нормативній та технічній документації виробника продуктів чи наведеними в інформації про ці продукти, а також визначення відповідності продуктів і продовольчої сировини у звичайній загальній назві з метою сертифікації [26].

Ідентифікація тютюнових виробів проводиться на підставі результатів випробувань, проведених акредитованою випробувальною лабораторією. Упаковки з сигаретами повинні мати марки акцизного податку, а також етикетки або чітке маркування, де в доступній для сприйняття формі українською мовою зазначається інформація, передбачена Законом України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» [27].

Тютюнові вироби відрізняються широким асортиментом, а також великою різноманітністю смакових і ароматичних властивостей. Нами було проведено ідентифікаційну експертизу сигарет з фільтром вітчизняних виробників, які поділяються на сім класів.

Експертиза якості тютюнових виробів включає перевірку стану упаковки і правильності маркування, ідентифікацію продукції, відбір проб, визначення органолептичних і фізико-хімічних показників.

Для проведення експертного оцінювання якості тютюнових виробів із партії формують вибірку залежно від кількості одиниць транспортної тари. Із вибірки від кожного ящика відбирають об'єднану пробу в кількості 10 пакувальних одиниць для оцінювання зовнішнього вигляду сигарет і їхньої упаковки, 3 пакувальні одиниці для органолептичного оцінювання, для лабораторних випробувань відбирають додатково 10 пакувальних одиниць [28].

Експертне оцінювання фізико-хімічних показників тютюнових виробів включає визначення довжини виробу та мундштука, що фільтрує, вологості

тютюну, масової частки пилу в тютюні. Із показників безпеки в тютюнових виробках нормується вміст нікотину.

Під час експертного оцінювання органолептичних показників сигарет звертають увагу на те, щоб вони були цілими, мали міцний шов і рівномірну щільність заповнення довжиною курильної частини; обріз тютюну був рівним, у рівень із торцем або осадкою на глибину до 1 мм, а обріз фільтрувального мундштука – чистим, рівним, без перекосу; фільтрувальний мундштук має щільно прилягати до курильної частини сигарети і бути приклеєним до неї сигаретним або ободковим папером, імітувати пробку, або бути кольоровим; обідок має щільно, без зморшок і складок облягати сигарету. Просос повітря з-за нещільного прилягання обідка до сигарети не допускається. Сигарети не мають гаснути в перерві між затяжками.

Експертне оцінювання органолептичних показників тютюнових виробів проводять за 30-бальною шкалою з таким розподілом балів:

- аромат тютюнового диму – 10 балів;
- смак тютюнового диму – 10 балів;
- зовнішній вигляд – 10 балів [29].

Оцінювання якості сигарет за ароматом і смаком тютюнового диму проводять за найбільш вираженою ознакою, відповідно до вимог нормативнотехнічної документації.

Для проведення експертних досліджень фізико-хімічних показників із визначення довжини цигарок, сигарет, мундштука і мундштука, що фільтрує, із кожної пакувальної одиниці, відібраної для випробувань, витягають по одній сигареті, визначають її загальну довжину і довжину мундштука за допомогою штангенциркуля з погрішністю не більше ніж 0,7 мм.

Довжину курильної частини визначають шляхом віднімання довжини мундштука із загальної довжини виробу. За результат обирають середнє арифметичне значення десяти вимірювань. Експертне оцінювання діаметра сигарет проводиться пневматичним методом із використанням спеціальної вимірювальної голівки. Діаметр сигарет і ширину розгортки сигаретного паперу

визначають із погрішністю не більше ніж 0,01 мм. За результат випробування обирають середнє арифметичне десяти вимірів.

Експертне оцінювання ширини тютюнового волокна вимірюють за допомогою мікроскопа або лупи з 10-разовим збільшенням. Для цього з кожної пакувальної одиниці, узятій для випробування, відбирають по одній сигареті, витягають із них тютюн, перемішують і випадковим чином відбирають 10 тютюнових волокон, виключаючи зрізи тютюнових жилок і обривки тютюнового листя. Волокна розпрямляють і вимірюють ширину тютюнового волокна з погрішністю не більше ніж 0,1 мм. За результат випробування беруть середнє арифметичне значення десяти вимірів. Обчислення проводять із точністю до другого знака після коми з наступним округленням результату до першого.

Експертне оцінювання вологості тютюнових виробів проводять шляхом їхнього тригодинного висушування або прискореним методом. Під час використання прискореного методу застосовують висушування тютюнових виробів у сушильній шафі за температури $(108 \pm 2)^\circ\text{C}$ протягом 30 хв. Для цього з тютюнових виробів обережно витягають тютюн, ретельно перемішують, відбирають дві проби масою по 4–5 г, поміщають їх у бюкси і зважують. Бюкси з тютюном поміщають у сушильну шафу і висушують. Відлік часу починають із моменту встановлення в шафі заданої температури. Вентиляційні отвори шафи мають бути повністю відкриті. Після закінчення сушіння бюкси з тютюном негайно зважують. Усі зважування проводять з погрішністю не більше ніж 0,01 г. Результати зважування записують із точністю до другого десяткового знака.

Для проведення експертних досліджень із визначення масової частки пилу в тютюнових виробах застосовують певні прилади, що мають частоту кругової поступальної ходи робочого стола (180 ± 5) об./хв. На приладах установлюють набір сит діаметром (200 ± 5) мм, що складаються з верхнього сита, що має решітне полотно нижнього плетеного сита, виготовленого з напівтомпакової сітки або та піддону для збирання пилу [30].

Отже, всі отримані результати заносять до таблиць та аналізують, роблять висновки.

РОЗДІЛ 2

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В ТОВ «ХБ-ГРУП»

2.1. Організація, об'єкти та методи досліджень

Тютюнові вироби відносяться до найбільш часто фальсифікованих продуктів. Саме тому одним із напрямків вирішення даної проблеми є проведення ідентифікаційної експертизи якості тютюнових виробів на базі ТОВ «ХБ-Груп», яка повинна мати комплексний характер з встановленням критеріїв ідентифікації.

Для ідентифікаційної експертизи було обрано п'ять зразків:

- Зразок 1 - Kent HD Blue, виробництва “А/Т Тютюнова компанія “В.А.Т. - Прилуки”
- Зразок 2 - Marlboro Gold, виробництва ПрАТ “Філіп Моріс Україна”
- Зразок 3 - Chesterfield Blue, виробництва ПрАТ “Філіп Моріс Україна”
- Зразок 4 - Winston Blue, виробництва “Джей Ті Інтернешнл Україна”
- Зразок 5 - Camel Blue, виробництва “Джей Ті Інтернешнл Україна”

Експертизу якості тютюнових виробів проводили за:

- маркуванням;
- органолептичними показниками;
- фізико-хімічними показниками.

Підготовку проб здійснювали згідно ГОСТ 3935-2004 [34].

Маркування досліджували на відповідність вимогам чинного Технічного регламенту «Щодо правил маркування харчових продуктів: Технічний регламент України» [31].

Критерії ідентифікації - це характеристики товару, які дозволяють ототожнювати найменування представленого товару з найменуванням, що вказане на маркуванні та/чи в супровідних документах (асортиментна ідентифікація), а також з вимогами, встановлення нормативними документами (якісна ідентифікація). У нормативних документах та правилах сертифікації товарів

передбачені показники безпеки. Схему досліджень, ідентифікації та управління каналами постачання тютюнових виробів наведено на Рис. 2.1.

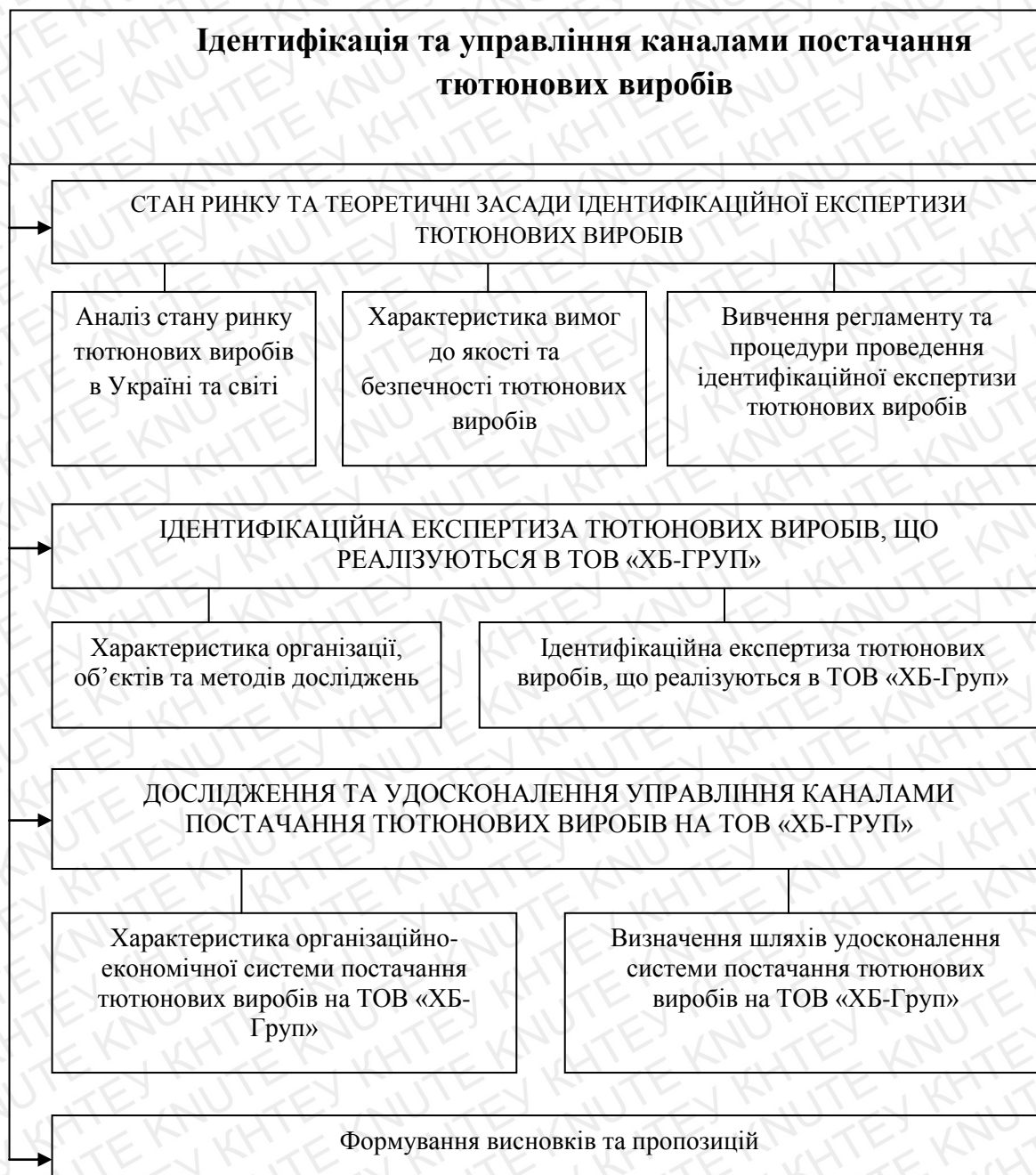

Рис. 2.1 Схема досліджень тютюнових виробів

Критерії ідентифікації мають відповідати вимогам: типовості для конкретного виду чи однорідної групи продукції; об'єктивності та порівнювання; перевіряння; складності відтворення під час фальсифікації.

В табл. 2.1 наведена характеристика критеріїв, методів та засобів, які пропонуються для ідентифікації зразків сигарет.

Методи, критерії та засоби ідентифікації сигарет

№	Критерій	Метод	Засіб
1	Маркування	Аналітичний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
2	Зовнішній вигляд	Органолептичний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
3	Запах та аромат диму	Органолептичний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
4	Смак диму	Органолептичний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
5	Фізичні параметри сигарет	Вимірювальний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
6	Ширина тютюнового волокна	Фізико-хімічний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
7	Вологість тютюну	Фізико-хімічний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
8	Масова частка пилу	Фізико-хімічний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004

Сигарети виготовляють з сигаретного паперу шириною 27, 28 мм. Фільтруючий мундштук сигарет 1-4-го класів повинен бути з ацетатного волокна. Допускається застосування комбінованих фільтруючих мундштуків.

Сигарети повинні бути цілими, мати міцний шов і рівномірну щільність заповнення по довжині курильної частини. Обріз тютюну повинен бути рівний, рівень з торцем або осадкою на глибину до 1 мм, а фільтруючого мундштука - чистий, рівний і без перекосу.

Фільтруючий мундштук повинен щільно прилягати до курильної частини сигарети і бути міцно приклеєний до неї сигаретним папером марки СО або обідковим папером, що імітує пробку, або кольоровий. Обідок повинен щільно, без зморшок і складок, облягати сигарету. Просос повітря через нещільності прилягання обідка до сигарети не допускається. Сигарети не повинні гаснути в перерві між затяжками [32].

До сигарет високої якості можуть бути віднесені сигарети 1-4-го класів з ацетатним фільтруючим мундштуком. Допускається виготовлення сигарет з тютюнової сировини, обробленого соусами, ароматизаторами, пом'якшувачами.

Оцінку якості сигарет по аромату і смаку тютюнового диму проводять за найбільш вираженою ознакою відповідно до вимог нормативно-технічної документації (табл. 2.2, 2.3). Сигарети 1-4-го класів повинні бути середньої міцності, п'ятого класу - середньої і вище середньої міцності, шостого та сьомого

класів - вище середньої міцності. При невідповідності зазначеним вимогам по міцності робиться додаткова знижка з оцінки смаку тютюнового диму в 1-2 бали.

Таблиця 2.2

Оцінка якості сигарет по аромату

Признак аромату тютюнового диму	Оцінка сигарет по класам, бали						
	1	2	3	4	5	6	7
Інтенсивний	10-7	10-9	10-9	10	10	10	10
Простий	6-2	8-7	8-7	10-9	10	10	10
Слабо виражений	0	6-2	6-2	8-7	10-8	10	10
Зі слабким відтінком грубості	0	0	0	6-4	7-5	10-8	10
З відтінком грубості	0	0	0	0	4-3	7-5	9-8
Грубий	0	0	0	0	0	6-4	7-4
Сторонній аромат	0	0	0	0	0	0	0

Таблиця 2.3

Оцінка якості сигарет за смаком

Признак смаку тютюнового диму	Оцінка сигарет по класам, бали						
	1	2	3	4	5	6	7
1	2	3	4	5	6	7	8
Невеликий осад	10-8	10-9	10-9	10	10	10	10
Середній осад	5-3	6-4	6-4	7-4	9-7	10-8	10-8
Злегка щипає язик	8-7	8-7	8-7	8-7	10-8	10-8	10-8
Щипає язик	4-2	5-4	5-4	6-4	6-5	6-5	6-5
Злегка подразнює горло	4-2	5-4	5-4	7-5	8-6	10	10
Подразнює горло	0	3-2	3-2	4-2	5-4	9-7	9-7
Невелика пекучість	3-1	3-2	3-2	3-2	4-3	7-5	8-7
Сильно виражені признаки	0	0	0	0	2-1	3-1	3-1
Сторонній смак	0	0	0	0	0	0	0

Для сигарет першого класу і високої якості оцінка по аромату і смаку тютюнового диму повинна бути 7 балів, при цьому оцінки окремо за ароматом і за смаком тютюнового диму повинні бути не менше 3,5 балів. Для сигарет решти

класів загальна оцінка по аромату і смаку тютюнового диму повинна бути не менше 1 бала.

Оцінку зовнішнього вигляду сигарет і упаковки проводять шляхом знижки балів відповідно до вимог зазначених в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Оцінка якості зовнішнього вигляду упаковки і сигарет

Найменування допустимого відхилення	Знижка в балах для класу			
	першого-четвертого (з ацетатним фільтруючим мундштуком)		3-5 (з паперовим фільтр. мундштуком)	3, 5, 6, 7 (без фільтру ючого мундштука)
	коробка	пачка		
1	2	3	4	5
Перекіс або незначна розклеювання коробки або пачки, незначна розклеювання целюлозної оболонки без порушень герметичності, незначне забруднення клеєм або фарбою, нечіткість або зсув друку.	3	3	2	2
Перекіс або незначна відклеювання марки	-	2	-	-
Застрягання внутрішнього пакету з фольги	3	2	1	-
Перекіс розривною стрічки більш, ніж на її ширину або приклейка язичка	3	3	2	-
Надрив або розклеювання шва до 3 мм в сигареті:				
в одній	3	2	1	1
в двох	6	3	2	2
в трьох	8	5	3	3
Рваний обріз	3	2	2	2
Нечіткість або неправильне розташування маркування на сигаретах	3	2	1	1
Осіпка до 3 мм понад 5 сигарет в пачці або коробці	10	8	3	3

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5
Пляма від машинного масла до 3 мм або забруднення фарбою на сигареті:				
на одній	3	2	1	1
на двох	6	4	2	2
на трьох	10	8	4	4
Різко нерівномірний заповнення сигарети тютюном.	5	5	2	2
Відклеювання краю ободкового паперу на величину, яка менше або дорівнює заходженню одного краю на інший.	2	2	1	-
Складка на ободковому папері фільтра понад 3 сигарет в пачці або коробці	5	4	3	-
Зморшкуватість понад 5 сигарет в пачці або коробці	2	1	1	-
Застрягання торця понад 5 сигарет в пачці або коробці	2	1	1	-
Забруднення шва сигарет клеєм	4	4	3	3
Наявність обривків сигаретного паперу в сигареті:				
в одній	3	3	3	3
в двох-трьох	5	5	5	5
більше трьох	10	10	10	10

Наявність в коробці або пачці сигарет іншого найменування не допускається. Оцінкою зовнішнього вигляду сигарет і упаковки вважається різниця між 10 балами і загальною сумою знижки балів, ділених на число перевірених пакувальних одиниць.

Оцінка зовнішнього вигляду сигарет і упаковки повинна бути не менше 1 балу, а сигарет високої якості - не менше 3,5 балів.

При фізико-хімічній оцінці якості сигарет досліджують:

- лінійні розміри тютюнових виробів;
- вологість тютюнових виробів;

- вміст пилу в тютюнових виробах;
- діаметр сигарет і щільність набивання.

Фізичні показники сигарет встановлені в наступних межах:

- довжина сигарет - $45-160 \text{ мм} \pm 1,0 \text{ мм}$;
- довжина фільтруючого мундштука – $12-45 \text{ мм} \pm 0,5 \text{ мм}$;
- діаметр сигарет - $(7,90 \pm 0,06) \text{ мм}$;
- вологість тютюну в сигаретах - $(13 \pm 2)\%$;
- масова частка пилу - не більше 3,5%.

Визначення довжини сигарет, курильної частини, мундштука, що фільтрує, вологості тютюну і масової долі пилу в тютюні сигарет проводиться методами, викладеними у відповідній нормативній документації (ДСТУ ГОСТ 3935-2004) [33].

2.2. Ідентифікаційна експертиза тютюнових виробів, що реалізуються в ТОВ «ХБ-Груп»

Ідентифікаційна експертиза сигарет з фільтром розпочалася з аналізу та оцінки маркування (змісту маркування). Зміст маркування регламентується законом України «Про безпечність та якість харчових продуктів» та ДСТУ ГОСТ 3035-2004 [33].

В табл. 2.5 наведені результати дослідження маркування сигарет.

Таблиця 2.5

Результати дослідження маркування сигарет

Критерій	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3	Зразок 4	Зразок 5
1	2	3	4	5	6
Власна та загальна назва виробу	Kent HD Blue, сигарети з фільтром	Marlboro Gold, сигарети з фільтром	Chesterfield Blue, сигарети з фільтром	Winston Blue, сигарети з фільтром	Camel Blue, сигарети з фільтром
Найменування підприємства-виробника або тютюнової компанії	“А/Т “В.А.Т. - Прилуки”	ПрАТ “Філіп Моріс Україна”	ПрАТ “Філіп Моріс Україна”	“Джей Ті Інтернешнл Україна”	“Джей Ті Інтернешнл Україна”

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6
Кількість сигарет в пачці	20	20	20	20	20
Акцизна марка	присутня	присутня	присутня	присутня	присутня
Відомості щодо вмісту смоли/нікотину, що міститься в димі однієї сигарети, мг	6/0,5	6/0,5	6/0,5	6/0,5	6/0,5
Текст основного медичного попередження	“Куріння вбиває”	“Куріння вбиває”	“Куріння вбиває”	“Куріння вбиває”	“Куріння вбиває”
Текст додаткового медичного попередження	“Куріння руйнує артерії, викликає серцеві напади та інсульт”	“Курці помирають рано”	“Куріння руйнує артерії, викликає серцеві напади та інсульт”	“Куріння викликає старіння шкіри”	“Курці помирають рано”
Значення нормативного документа	ДСТУ ГОСТ 3935:2004	ДСТУ ГОСТ 3935:2004	ДСТУ ГОСТ 3935:2004	ДСТУ ГОСТ 3935:2004	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
Дата виготовлення	24.02.19	08.03.19	04.03.19	20.02.19	06.03.19

Дослідження маркування сигарет дає підставу констатувати, що всі зразки товару відносяться до товару «сигарети з фільтром», містять в димі однієї сигарети 6 мг смоли/0,5 мг нікотину, мають 20 сигарет в пачці, відповідають вимогам маркування, мають всю необхідну інформацію про даний товар, що наноситься на споживчу тару.

Дані зразки сигарет являються середніми за міцністю і відповідно до ДСТУ ГОСТ 3935 – 2004 можуть бути віднесені до 1-4 класів, а також до 5 класу. Органолептична оцінка проводилась за 10 бальною шкалою (10 – аромат, 10 – смак). Було проведено два випробування і визначено середній бал оцінки якості сигарет за ароматом і смаком тютюнового диму а також за зовнішнім виглядом. Дані оцінки наведені в таблицях 2.6 і 2.7.

Таблиця 2.6

Результати оцінки якості сигарет за ароматом і смаком тютюнового диму

Найменування зразка	Аромат тютюнового диму			Смак тютюнового диму		
	1 випр.	2 випр.	Середній бал	1 випр.	2 випр.	Середній бал
Kent HD Blue	9	9	9	5	6	5,5
Marlboro Gold	8	8	8	7	8	7,5
Chesterfield Blue	7	8	7,5	6	7	6,5
Winston Blue	8	8	8	5	5	5
Camel Blue	7	8	7,5	6	7	6,5

Таблиця 2.7

Результати оцінки якості сигарет за зовнішнім виглядом

Найменування зразка	Кількість балів			
	Згідно ДСТУ	Фактично		Середній бал
Kent HD Blue	Не менше 3,5	9,95	9,9	9,93
Marlboro Gold		9,9	9,85	9,88
Chesterfield Blue		9,75	9,9	9,84
Winston Blue		9,9	9,8	9,85
Camel Blue		9,7	9,8	9,75

Після проведення органолептичної оцінки було встановлено що за ароматом і смаком тютюнового диму зразки сигарет відносяться до 4 класу.

Аромат був оцінений за показниками: «простий» для сигарет марок «Kent HD Blue», «Marlboro Gold» і «слабо виражений» для сигарет марок «Chesterfield Blue», «Winston Blue» і «Camel Blue». Смак був оцінений за показниками: «щипає язик» для сигарет марок «Marlboro Gold», «Kent HD Blue» і «Winston Blue», та «злегка щипає язик» для сигарет марок «Chesterfield Blue» та «Camel Blue».

За результатами оцінки якості сигарет за зовнішнім виглядом були виявлені такі допустимі відхилення:

- для сигарет марки «Kent HD Blue» - «перекіс або незначне відклеювання марки»;
- для сигарет марки «Marlboro Gold» - «перекіс або незначне відклеювання марки» та «зморшкуватість понад 5 сигарет в пачці або коробці»;
- для сигарет марки «Chesterfield Blue» - «туге заповнення тютюном понад 3 сигарет в пачці або коробці» та «застрягання внутрішнього пакету з фольги»;
- для сигарет марки «Winston Blue» - «різко нерівномірне заповнення сигарети тютюном» та «зморшкуватість понад 5 сигарет в пачці або коробці»;
- для сигарет марки «Camel Blue» - «туге заповнення тютюном понад 3 сигарет в пачці або коробці» та перекіс або незначне відклеювання марки».

Дані відхилення дають можливість віднести зразки сигарет до 4 класу.

Таким чином зразки «Kent HD Blue» і «Marlboro Gold» отримали найвищі бали за органолептичними показниками.

На завершальному етапі визначали фізичні та фізико-хімічні показники.

Вимірявши всі параметри зразків сигарет, заносимо дані до табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Результати дослідження фізичних та фізико-хімічних показників сигарет

Показники	Зразок №1: Kent HD Blue	Зразок №2: Marlboro Gold	Зразок №3: Chesterfield Blue	Зразок №4: Winston Blue	Зразок №5: Camel Blue
1	2	3	4	5	6
Загальна довжина сигарети, мм	83	84,5	85	85	85
Довжина курильної частини, мм	55	59,5	60	60	60
Довжина фільтра, мм	28	25	25	25	25

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6
Діаметр сигарети, мм	8	8,5	8,5	8,5	8,5
Ширина тютюнового волокна, мм	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7
Вологість тютюну в сигаретах, %	12,2	12,4	11,8	12,4	12,4
Масова частка пилу, %	3,37	3,42	3,21	3,39	3,26

Після проведення дослідження фізичних (загальна довжина сигарети, довжина курильної частини, довжина фільтра, діаметр сигарети та ширина тютюнового волокна) та фізико-хімічних (вологість тютюну в сигаретах та масова частка милу) показників сигарет було встановлено, що всі дослідні зразки, а саме Kent HD Blue, Marlboro Gold, Chesterfield Blue, Winston Blue та Camel Blue, відповідають всім встановленим вимогам діючих нормативних документів.

Провівши ідентифікаційну експертизу п'яти зразків сигарет було встановлено, що за органолептичними (зовнішній вигляд, запах та аромат диму, смак диму) та фізико-хімічними показниками вони відповідають вимогам ДСТУ ГОСТ 3935: 2004 “Сигарети. Загальні технічні умови” та допускаються для реалізації в торговельні мережі.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАНАЛАМИ ПОСТАЧАННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ НА ТОВ «ХБ-ГРУП»

3.1 Організаційно-економічна характеристика системи постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп»

Виробничо-торговельна компанія «ХБ-Груп» створена в організаційно-правовій формі товариства з обмеженою відповідальністю. Діяльність товариства регулює установчий документ – статут. Підприємство має самостійний баланс, рахунки в банківських установах, печатку із своїм найменуванням, штампи, фірмові бланки та інші реквізити. Товариство відповідає по своїх зобов'язаннях в обмеженому об'ємі. Майно підприємства, яке складають основні та оборотні фонди та інші матеріальні і нематеріальні цінності та фінансові ресурси, створюється за рахунок Статутного фонду. Статутний фонд формується на основі внесків засновників у вигляді внесення ними коштів [34].

Метою діяльності ТОВ «ХБ-Груп» є одержання прибутку шляхом надання торгівельних послуг та здійснення власної виробничої діяльності.

Предметом діяльності ТОВ «ХБ-Груп» є:

- виробництво, транспортування, переробка, зберігання, роздрібна та оптова торгівля;
- придбання та передача права вимоги з поставки товарів і надання послуг, прийняття та передача ризику виконання таких вимог (факторинг);
- спонсорство;
- комплекс рекламних послуг;
- виробництво та реалізація товарів народного споживання та продуктів харчування [35].

Обране для дослідження підприємство - ТОВ «ХБ-Груп», займається роздрібною торгівлею продовольчими товарами [36].

До безумовних переваг компанії ТОВ «ХБ-Груп» можна віднести:

- швидкість виконання зобов'язань;
- високоякісний товар;
- доступні ціни.

За час своєї діяльності ТОВ «ХБ-Груп» уклала сотні договорів. Кількість працівників ТОВ «ХБ-Груп» становить 50 осіб.

Оцінка постачальників ТОВ «ХБ-Груп» відбувається у кілька етапів:

- проведення аудиту компанії спеціалістами Департаменту якості ТОВ «ХБ-Груп» ;
- опрацювання результатів;
- підготовка звіту з рекомендаціями [37].

Під час вибору постачальників тютюнових виробів насамперед проводиться аналіз цін на продукцію, враховуються критерії якості товару, віддаленість постачальника та інші умови, після чого, відбираються найбільш оптимальні джерела постачання тютюнових виробів, в т.ч. сигарет [38].

Дуже важливу роль відіграють документи, що засвідчують якість товарів. Сторони при укладення договору, визначають перелік документів. Серед них сертифікат якості на товар, рахунок-фактура (паспорт на певний товар), товарно-транспортна накладна.

Основними постачальниками тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп» є:

1. Імперіал Тобакко Продакшн Україна, ПРАТ (03026, м. Київ, вул. Заболотного, 35);
2. Джей Ті Інтернешнл Україна, ПАТ (39605, Полтавська обл., м. Кременчук, вул. 1905 Року, 19);
3. В.А.Т.-Прилуки, Тютюнова Компанія, АТ (17502, Чернігівська обл., м. Прилуки, вул. Незалежності, 21);
4. Філіп Морріс Україна, ПРАТ (62482, Харківська обл., Харківський р-н, с-ще Докучаєвське, в'їзд Польовий, 1);
5. Винниківська Тютюнова Фабрика, ТОВ (79035, м. Львів, вул. Бузкова, 2).

Далі розглянемо динаміку та рейтинг постачальників тютюнових виробів на досліджуване підприємство протягом 2016-2018 р.р. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка та рейтинг постачальників тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп» у 2016-2018 р.р.

Основні постачальники тютюнових виробів	Обсяг поставок, тис. грн			Відхилення за 2016-2017 рр.		Відхилення за 2017-2018 рр.	
	Роки			Абсол., тис.грн	Відн., %	Абсол., тис.грн	Відн., %
	2016	2017	2018				
ПрАТ Імперіал Тобакко Продакшн Україна	11410	9387	15496	-2023	-18	6109	65
ПАТ Джей Ті Інтернешнл Україна	4347	3458	6339	-888	-20	2881	83
ПАТ В.А.Т.-Прилуки, Тютюнова Компанія	26080	24703	33106	-1377	-5	8403	34
ПрАТ Філіп Морріс Україна	12496	11857	15496	-639	-5	3639	31
ТОВ Винниківська Тютюнова Фабрика	10790	9956	13789	-578	-4	2848	27
Разом	54332	49406	70438	-4927	-9	21032	43

Як свідчать дані табл. 3.1, обсяг постачання тютюнових виробів на підприємство ТОВ «ХБ-Груп» у 2017 році скоротився на 4927 тис.грн або на 9%, в тому числі відбулося зменшення обсягів постачання в розрізі таких постачальників:

- постачання ПрАТ Імперіал Тобакко Продакшн Україна) скоротилося на 2023 тис.грн (-18%);
- постачання ПАТ Джей Ті Інтернешнл Україна скоротилося на 888 тис.грн (-20%);
- постачання ПАТ В.А.Т.-Прилуки скоротилося на 1377 тис.грн (-5%);
- постачання ПрАТ Філіп Морріс Україна скоротилося на 639 тис.грн (-5%);
- постачання ТОВ Винниківська Тютюнова Фабрика скоротилося на 578 (-4%).

У 2018 році порівняно з 2017-м роком обсяги постачання тютюнових виробів зросли на 21032 тис.грн або на 43%, в тому числі відбулося збільшення обсягів постачання в розрізі наступних постачальників:

- постачання ПрАТ Імперіал Тобакко Продакшн Україна зросло на 6109 тис.грн (+65%);
- постачання ПАТ Джей Ті Інтернешнл Україна збільшилося на 2881 тис.грн (+83%);
- постачання ПАТ В.А.Т.-Прилуки зросло на 8403 тис.грн (+34%);
- постачання ПрАТ Філіп Морріс Україна збільшилося на 3639 тис.грн (+31%);
- постачання ТОВ Винниківська Тютюнова Фабрика зросло на 2848 тис.грн. (+4%).

Відносно загального обсягу закупівель тютюнових виробів важливо зауважити, що значне зростання обсягів поставок у 2018 році пов'язане в першу чергу зі зростанням закупівельних цін. Обсяг закупівель у натуральному вираженні зростає незначно.

Структура постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп» у 2016-2018 рр. за постачальниками наведена на Рис. 3.1.

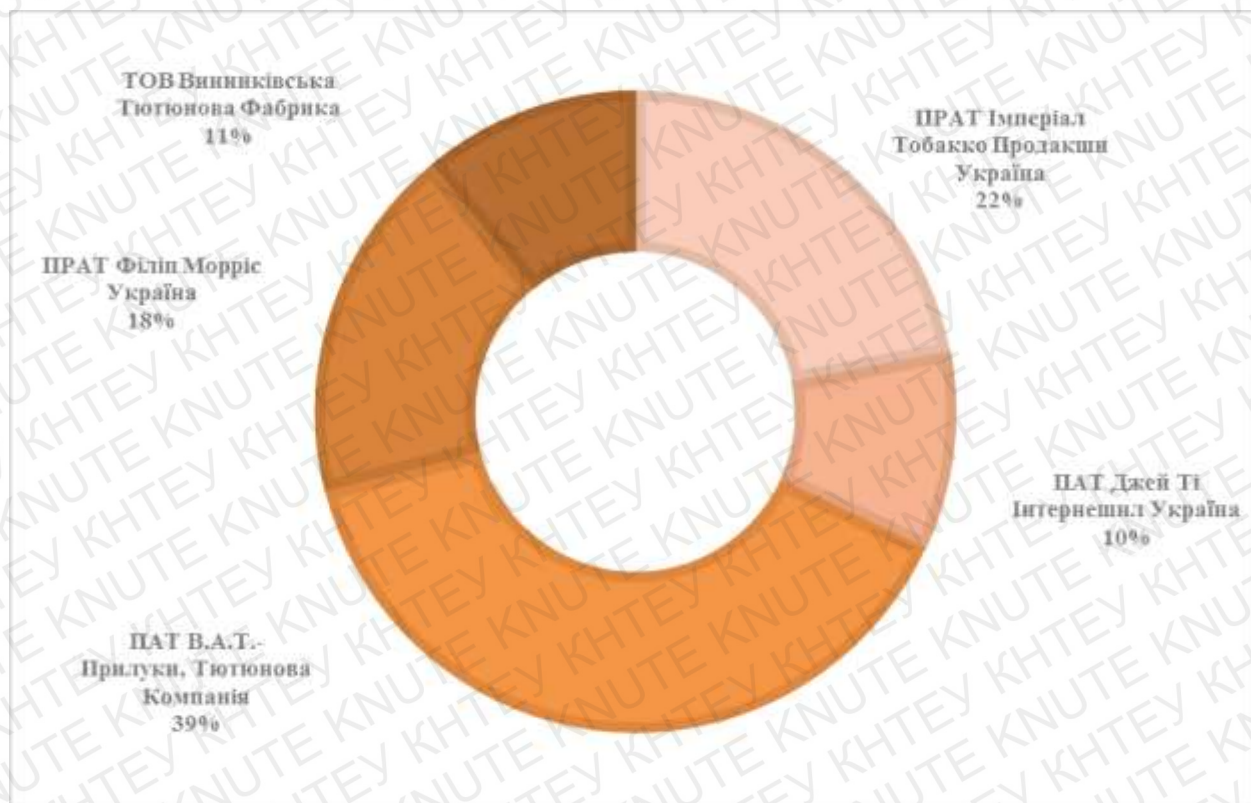

Рис. 3.1 Структура постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп» у 2016-2018 рр. за постачальниками

Фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [39].

Аналіз абсолютних показників фінансового стану ТОВ «ХБ-Груп» наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Аналіз абсолютних показників фінансового стану ТОВ «ХБ-Груп»

Показник	2017 рік, тис.грн.	2018 рік, тис.грн.	Абсолютна зміна, тис. грн.	Темп приросту, %
1. Загальна вартість майна підприємства	78256	98598	20342	26
2. Власний капітал	445875	485698	39823	8,93
3. Залучений капітал	254864	315869	61005	23,94
4. Оборотні активи	32569	36587	4018	12,34
5. Необоротні активи	547258	694522	147264	26,91
6. Чистий дохід	1458695	1598657	139962	9,60
7. Собівартість реалізованої продукції	2547864	2005485	-542379	-21,29
8. Валовий прибуток	125896	169824	43928	34,89
9. Фінансовий результат від операційної діяльності	458965	569874	110909	24,17
10. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	578963	596325	17362	3,00
11. Чистий прибуток	63254	72458	9204	14,55

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок, що загальна вартість майна підприємства у 2018 році значно зросла – на 20342 тис. грн., що склало 26%. Це є позитивним результатом, на який вплинули збільшення власного

капіталу (на 39823 тис. грн.), залученого капіталу (на 61005 тис. грн.), оборотних активів (на 4018 тис. грн.) та необоротних активів (на 147264 тис. грн.). Збільшення власного капіталу свідчить про те, що підприємство є рентабельним.

У 2018 році чистий дохід від реалізації збільшився на 139962 тис. грн., що склало 9,6%. Можна зробити висновок про те, що дана стаття збільшилась за рахунок здешевлення сировини, оскільки ми виявили темпи зменшення собівартості продукції -542379 тис. грн. (-21,29%).

У 2018 році також бачимо зростання показників валового прибутку – на 43928 тис. грн. (34,89%). До того ж фінансовий результат від операційної діяльності в 2017 році порівняно з 2016 роком збільшився на 110909 тис. грн. Причинами цього можуть бути зменшення витрат підприємства, або ж збільшення іншого операційного доходу.

Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування зріс з 578963 тис. грн. до 596325 тис. грн.

Чистий прибуток зріс на 9204 тис. грн. (14,55%) в порівнянні з попереднім роком, що є позитивною динамікою.

Організаційно підприємство ТОВ «ХБ-Груп» є підприємством з лінійно-функціональною організаційною структурою департаменту логістики (Рис. 3.2).

Рис. 3.2 Організаційна структура управління логістичною діяльністю ТОВ «ХБ-Груп»

З рисунку 3.2 можна побачити, що департамент логістики ТОВ «ХБ-Груп», який займається реалізацією тютюнових виробів, складається з трьох основних підрозділів, що відповідають функціональній структурі логістичної діяльності підприємства: транспортний відділ, склад, відділ закупівель та поставок [40]. В табл. 3.3 наведено основні функціональні завдання та напрями діяльності підрозділів департаменту логістики ТОВ «ХБ-Груп».

Таблиця 3.3

**Функціональні завдання та напрями діяльності підрозділів
департаменту логістики ТОВ «ХБ-Груп»**

Підрозділ	Напрямок діяльності	Логістичні функції, що виконуються в підрозділі
Відділ закупівель та поставок	Забезпечення постачання сировини та товарів на підприємство	Вибір постачальника, визначення асортименту та структури постачання. Організація роботи з постачальником. Організація поставок на ТОВ «ХБ-Груп» Управління запасами сировини, товарів, готової продукції на ТОВ «ХБ-Груп»
Транспортний відділ	Перевезення від постачальників та до споживачів	Доставка тютюнових виробів споживачам споживачам. Забезпечення перевезень між складами та виробничими потужностями ТОВ «ХБ-Груп».
Склад	Вантажопереробка та зберігання сировини, товарів, готової продукції	Розвантаження та завантаження автомобілів. Приймання тютюнових виробів за кількістю та якістю. Маркування, перепакування товарів. Зберігання товарів, забезпечення збереження та придатності. Інвентаризація SKU на складах.

Розглянувши організаційну структуру логістичної діяльності на ТОВ «ХБ-Груп» можна зробити висновок про те, що на підприємстві забезпечено комплексний підхід до організації управління матеріальними потоками, створено ефективну лінійно-функціональну організаційну структуру, що дозволяє забезпечувати виконання усіх необхідних логістичних функцій та операцій на

ТОВ «ХБ-Груп», які необхідні для поставки та реалізації тютюнових виробів.

Відділ логістики підприємства ТОВ «ХБ-Груп» виконує такі функції:

- контроль своєчасної доставки тютюнових виробів (оформлення документації, підготовка оптимальних маршрутів доставки);
- розроблення заходів щодо зниження витрат на складські операції і ресурси;
- контроль стану запасів тютюнових виробів на складі;
- аналіз динаміки продажів сигарет [41].

На ТОВ «ХБ-Груп» створено систему аналізу та моделювання бізнес-процесів логістичної діяльності. На рис. 3.3 наведено схему організації бізнес-процесу постачання тютюнових виробів, в тому числі сигарет, на ТОВ «ХБ-Груп», що розроблена спеціалістами підприємства в системі моделювання бізнес-процесів IDEF [42].

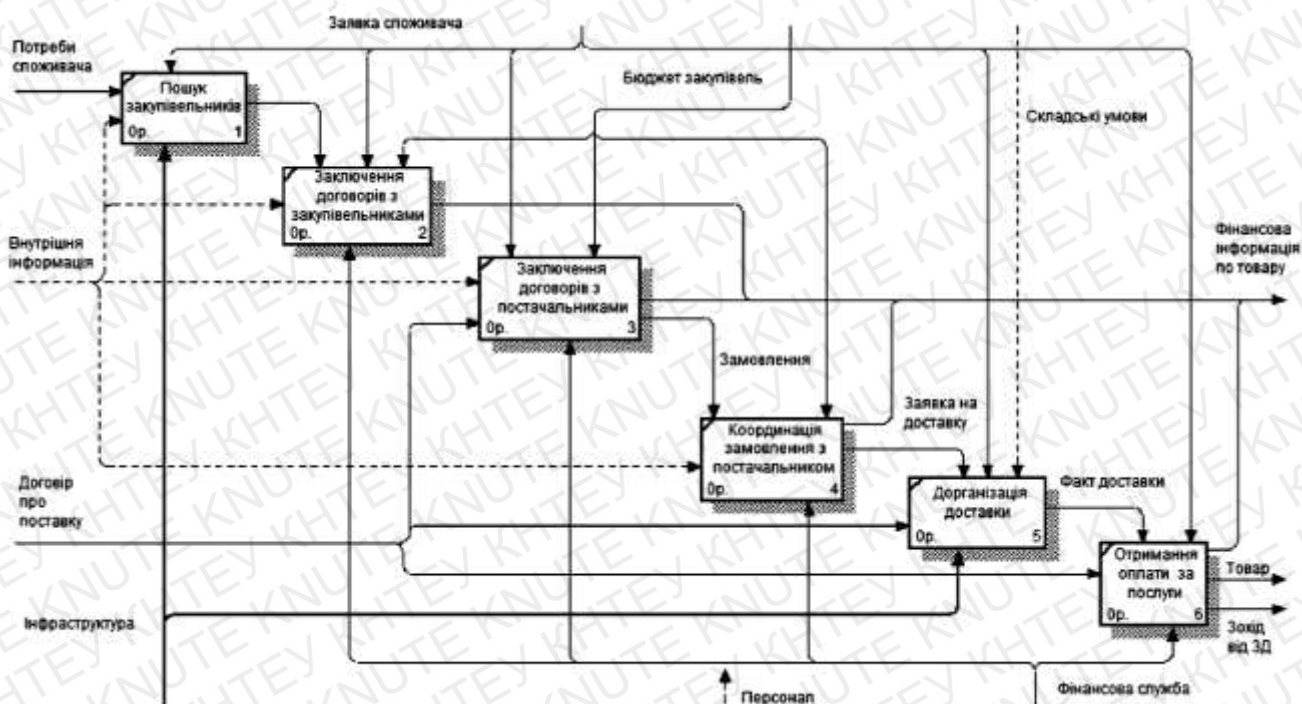

Рис. 3.3 Схема організації постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп»

Зі схеми можна побачити основні логістичні операції, що виконуються в процесі управління каналами постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп», документи та ресурси, які використовуються в цьому процесі.

Основними показниками, за якими буде проаналізовано систему управління каналами постачання тютюнових виробів ТОВ «ХБ-Груп» визначимо наступні:

- частка затриманих замовлень(Кз), %;
- ступінь виконання договірних зобов'язань (ДВ),%;
- коефіцієнт рівномірності поставки товарів (Кр.п.);
- обсяг замовлення на чергове постачання товарів (Зч), тис. грн;
- тривалість інтервалу між поставками (Тін), дні;
- страховий запас, (од) [43].

Проаналізуємо показники оцінки закупівельної діяльності ТОВ «ХБ-Груп» на прикладі аналізу основних постачальників тютюнових виробів: АТ В.А.Т.-Прилуки, Тютюнова Компанія, ПрАТ Імперіал Тобакко Продакшн Україна та ПрАТ Філіп Морріс Україна.

Основним товаром, що закуповується у постачальників є сигарети з фільтром, аналіз ефективності поставки цього товару наведено у таблицях 3.4, 3.5, 3.6.

Таблиця 3.4

Оцінка ефективності закупівель сигарет у АТ «В.А.Т.-Прилуки»

Показник	2016	2017	2018	Абсолютне відхилення 2017	Абсолютне відхилення 2018
Частка затриманих замовлень(Кз), %	11,56	12,69	3,85	1,13	-8,84
Ступінь виконання договірних зобов'язань (ДВ),%	87,3	92,6	102,3	5,3	9,7
Коефіцієнт рівномірності поставки товарів (Кр.п.)	65,36	72,56	74,25	7,2	1,69
Обсяг замовлення на чергове постачання товарів (Зч), тис грн	46,68	44,25	42,36	-2,43	-1,89
Тривалість інтервалу між поставками (Тін), дні	7	7	7	0	0
Страховий запас, (од)	1300	1150	980	-150	-170

За даними таблиці 3.4 можна зробити висновок, що в процесі роботи з постачальником за період 2016-2018 рр. було максимально оптимізовано роботу за поставками, частка затриманих замовлень зменшилася до 3,85% (порівняно з 12,96% у 2017р.).

В 2016-2017 рр. були деякі проблеми з недопоставками, частка поставлених товарів складала 87,3% та 92,6% відповідно, у 2018 році ситуація повністю вирішена з недопоставками, частка поставлених товарів відносно заявленої на замовлення – 102,3% .

Інтервали поставок є нормативно установленими на підприємстві на рівні 7 днів, це зумовлено роботою складу і в процесі роботи цей показник фактично не змінювався.

Страховий запас максимально оптимізований і сформований на рівні 980-1300 пачок сигарет.

Поставки по постачальнику ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна» представлено на прикладі сигарет з фільтром у табл. 3.5

Таблиця 3.5

**Оцінка ефективності закупівель сигарет з фільтром у
ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна»**

Показник	2016	2017	2018	Абсолютне відхилення 2017	Абсолютне відхилення 2018
Частка затриманих замовлень(Кз), %	2,36	2,22	3,85	-0,14	1,63
Ступінь виконання договірних зобов'язань (Дв),%	96,2	97,6	99,2	1,4	1,6
Коефіцієнт рівномірності поставки товарів (Кр.п.)	82,65	72,56	92,54	-10,09	19,98
Обсяг замовлення на чергове постачання товарів (Зч), тис грн	25,65	24,23	22,06	-1,42	-2,17
Тривалість інтервалу між поставками (Тін), дні	7	7	7	0	0
Страховий запас, (од)	800	750	690	-50	-60

Дані по оцінці ефективності управління закупівлями, що були розраховані по постачальнику ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна» свідчать про те, що співпраця є досить успішною, з огляду на те що частка затриманих замовлень становить менше 5%, у 2016 році показник становив 2,36 %, що також є гарним результатом.

У 2018 році виконання зобов'язань відповідно до замовлень становив 99,2%, що фактично означає, що проблем з недопоставками не спостерігалось.

Страховий запас за оцінюваний період в 2018 році знизився до рівня 690 одиниць (це означає, що він зменшився на 110 одиниць відносно 2016 року).

В загальному спостерігається позитивна динаміка у діяльності відділу закупівель. З огляду на співставлення співпраці по двом основним постачальникам можливо зробити, що по основному фактору ефективної діяльності, тобто своєчасність та якісне виконання поставок, у постачальника ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна» значно кращі показники, частка затриманих замовлень є мінімальною, поставки є рівномірними і окремо, один із головних показників для зони складу, дотримання інтервалів поставок було дотримано постачальниками.

Для оцінки системи закупівельної логістики було проведено оцінку основних параметрів ефективності по всім поставкам постачальника - ПрАТ «Філіп Морріс Україна» (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Оцінка основних параметрів ефективності системи закупівель на
ПрАТ «Філіп Морріс Україна»**

Показник	2016	2017	2018	Абсолютне відхилення 2017	Абсолютне відхилення 2018
1	2	3	4	5	6
Частка затриманих замовлень(Кз), %	18,56	16,12	11,05	-2,44	-5,07
Ступінь виконання договірних зобов'язань (Дв),%	95,1	96,8	98,4	1,7	1,6
Коефіцієнт рівномірності поставки товарів (Кр.н.)	79,6	82,3	88,2	2,7	5,9

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4	5	6
Обсяг замовлення на чергове постачання товарів (Зч), тис грн	75,2	69,9	87,2	-5,3	17,3
Тривалість інтервалу між поставками (Тін), дні	7	7	7	0	0
Страховий запас, (од)	400	380	450	-20	70

З даних таблиці можемо зробити висновок, що в цілому по системі є значні проблеми з затримками замовлень, звичайно, динаміка позитивна по періоду оцінки, але показник 18,56% затримок у 2016 є критичним.

Коефіцієнт рівномірності поставок у 2016 році становив 79,6 % , фактично це означає, що поставки організовано нерівномірно, за рахунок відхилення у поставках можуть бути значні проблеми, які можуть спричинити значні економічні втрати.

Для оцінки надійності основній групі постачання потрібно оцінити якість роботи на основі рейтингу постачальника [44] на підприємстві ТОВ «ХБ-Груп».

Розрахуємо рейтинг постачальників тютюнових виробів у ТОВ «ХБ-Груп» за результатами роботи за два роки. Динаміка цін на продукцію, що постачалася, а також динаміка показників якості та надійності розраховується на основі статистичних даних підприємства за 2017-2018 рр.

Оцінку постачальників виконаємо за критеріями: ціна, надійність та якість поставки [45]. При розрахунку рейтингу постачальника приймемо наступне ранжування значущості критеріїв:

- ціна - 0,4;
- якість товару - 0,3;
- надійність поставки - 0,3.

Для розрахунку рейтингу було обрано постачальника ПрАТ «Філіп Морріс Україна» та ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна».

- розрахуємо середньозважений темп росту цін;
- розрахуємо показник якості поставки (частка товарів неналежної

- якості);
- розрахуємо показник надійності поставки (середнє запізнення на оду поставку);
 - виберемо постачальника для прийняття рішення про укладання договору [46].

На основі розрахованих даних постачальників ТОВ «ХБ-Груп» по показниках, враховуючи значимість кожного з них розрахуємо рейтинг постачальників (табл.3.7).

Таблиця 3.7

Розрахунок рейтингу постачальників ТОВ «ХБ-Груп»

Показник	Значимість показника	Оцінка постачальника по даному показнику		Добуток оцінки на значимість	
		ПрАТ Імперіал Тобакко Продакшн Україна	ПрАТ Філіп Морріс Україна	ПрАТ Імперіал Тобакко Продакшн Україна	ПрАТ Філіп Морріс Україна
Середньозважений темп росту цін	0,4	106,4	102,6	42,6	41
Частка товарів неналежної якості	0,3	85	112	25,5	33,6
Середнє запізнення на одну поставку	0,3	126	116	37,8	34,8
Значення оцінки постачальника				105,9	109,4

Отже, можливо зробити висновок, що загальна оцінка постачальника ПрАТ «Філіп Морріс Україна» більша, ніж у постачальника ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна», таким чином, при даних показниках використовуючи методику «чим менше, тим краще» варто обрати для подальшої співпраці постачальника ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна», оскільки його фактичний рейтинг є кращим, ніж у конкурента. Ефективність закупівельної діяльності підприємства виявляється у забезпеченні підприємства матеріально-технічними засобами для виробництва підприємством конкурентного товару, при

одночасному збільшенню рівня прибутку за рахунок оптимізації витрат із закупівлі продукції.

Проаналізуємо показники оцінки закупівельної діяльності відділу закупівель [47] ТОВ «ХБ-Груп» на прикладі аналізу тютюнових виробів (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Оцінка ефективності закупівельної діяльності ТОВ «ХБ-Груп»

Показник	Формула для розрахунку	Значення за роками		
		2016	2017	2018
1	2	3	4	5
Ступінь виконання договірних зобов'язань (D_B)	$D_B = \frac{Of}{Ok} \times 100$ <p>Of – фактична сума поставок на підприємство; Ok – сума постачання товарів, передбачена укладеними договорами</p>	97,2%	98,5%	101,8%
Коефіцієнт рівномірності поставки товарів (K_{PII})	$K_{PII} = 100 - \sqrt{\frac{\sum (X_2 - X_1)^2}{n}} \times X_1$	0,92	0,89	0,76
Товарооборот, що допускає прямі господарські зв'язки (O_{min})	$O_{min} = Hb - \text{Ч}$ <p>O_{min} – мінімальний товарооборот, який дозволяє закуповувати товари на основі прямих господарських зв'язків; Hb – мінімальна норма транзитного відвантаження, який постачає виробник; Ч – мінімально допустима частота завезення від виробника (рази)</p>	24231 тис.грн	21824 тис.грн	22569 тис.грн
Обсяг замовлення на чергове постачання ($Z_{\text{ч}}$)	$Z_{\text{ч}} = (P_o \times \text{Ч}) + Z_n - Z_{\text{ф}}$ <p>P_o – одноденна реалізація; Ч – частота постачання у днях; Z_n – незнижуваний (страховий) запас товару; $Z_{\text{ф}}$ – фактичний запас товару на день</p>	149,1 тис.грн	134,2 тис.грн	128,9 тис.грн
Тривалість інтервалу між поставками (T)	$T = D_{\text{ч}} - D_{\text{п}}$ <p>$D_{\text{ч}}$ – дата чергової фактичної поставки; $D_{\text{п}}$ – дата попередньої поставки</p>	7	7	7
Оптимальний розмір замовлення (EOQ)	$EOQ = \sqrt{\frac{2F \times T}{B_{36} \times \text{Ц}_3}}$ <p>F – витрати на розміщення товару T – обсяг реалізації B_{36} – середні витрати на зберігання Ц_3 – ціна закупівлі одиниці товару</p>	123,5 тис.грн	131,5 тис.грн	127,8 тис.грн

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4	5
Рентабельність витрат з угоди (P_B)	$P_B = \frac{ЧП}{ВО} \times 100$ ЧП – чистий прибуток; ВО – витрати обігу	26,2%	28,5%	24,1%
Рентабельність обороту з закупівлі товарів (P_3)	$P_3 = \frac{ЧП}{Ц_3 \times K_m} \times 100$ Ц ₃ – ціна закупівлі товару; К _м – кількість закупленого товару	42,8%	37,9%	31,4%
Рентабельність обороту з реалізації товару (P_P)	$P_P = \frac{ЧП}{Ц_P \times K_m} \times 100$ Ц ₃ – роздрібна ціна закупленого товару	37,2%	25,9%	28,6%

З табл. 3.8 можна побачити, що основні показники закупівельної діяльності знаходяться на відносно стабільному рівні у періоді 2016 – 2018 рр., однак простежується зростання товарообороту у 2018 році після значного спаду у 2016 та особливо у 2017 роках, що пов'язано із загальноекономічною кризою в Україні та зниженням купівельної спроможності населення та поступовим відновленням економічного зростання у 2018 році.

Отже, дослідження ефективності управління каналами постачання на ТОВ «ХБ-Груп» показало, що підприємство має достатньо ефективно налагоджену систему управління каналами постачання. Невелика кількість постачальників та їх потужність обумовлює високий ступінь виконання договірних зобов'язань за поставками тютюнових виробів. Коефіцієнт рівномірності поставки товарів має тенденцію до зменшення, але тим не менше знаходиться у прийнятних межах.

3.2 Удосконалення системи постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп»

Важливим показником успішної діяльності ТОВ «ХБ-ГРУП» як і будь-якого іншого торговельного підприємства, являються взаємовідносини з постачальниками [48]. ТОВ «ХБ-ГРУП» співпрацює з більш ніж 400

постачальниками, робота з якими базується за принципом забезпечення постійного асортименту, стабільної якості та своєчасності доставки.

Рівень ефективності роботи постачальників безпосередньо впливає на роботу підприємства, оскільки впливає на якість продукції, її наявність, поновлення, асортимент тощо [49].

Проаналізувавши основні показники товаропостачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-ГРУП», гостро постала проблема вибору постачальника, що було виявлено в результаті нерівномірності поставок в звітному періоді.

Для безперебійного постачання товарів, керівництву ТОВ «ХБ-ГРУП» потрібно уважніше відбирати постачальників, для того щоб в подальшому не виникало непередбачуваних ситуацій, ввести заохочення для постачальників які приносять найбільше прибутків підприємству, для цього на підприємстві проводять ABC-аналіз постачальників.

На основі цього аналізу можна зробити висновок про перевагу роботи з певними постачальниками для цього підприємства [50]. Так, якщо витрати на заходи у сфері закупівель потрібно скоротити, то доцільно приділити увагу насамперед А-постачальникам, оскільки інтенсивніша робота з ними може вплинути на загальний обіг підприємства.

Класифікація постачальників за методом ABC здійснюється за такою схемою:

- добирається інформація про річний обсяг ресурсів від кожного постачальника;
- розміри обсягів записуються за спадною послідовністю;
- розраховується частка обсягу кожного постачальника у відсотках від загального обсягу поставань ресурсів;
- знаходяться кумулятивні значення часток обсягів постачальників у відсотках;
- постачальники поділяються на групи а, в, с згідно з прийнятими критеріями поділу [51].

Результати АВС-аналізу постачальників тютюнових виробів ТОВ «ХБ-ГРУП» за 2018 рік відображено в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

АВС-аналіз постачальників тютюнових виробів ТОВ «ХБ-ГРУП»

№	Постачальник	Річний обсяг, тис. грн.	Частка в загальному обсязі, %	Обсяг кумулятивний, %	Група
1	Імперіал Тобакко Продакшн Україна, ПРАТ	2150	39,09	10,46	А
2	Джей Ті Інтернешнл Україна, ПАТ	1910	34,73	19,75	А
3	В.А.Т.-Прилуки, Тютюнова Компанія, АТ	890	16,18	28,94	В
4	Філіп Морріс Україна, ПРАТ	420	7,64	38,04	В
5	Винниківська Тютюнова Фабрика, ТОВ	130	2,36	46,79	С
	Сума	5500	100	-	-

Проведений АВС-аналіз постачальників тютюнових виробів ТОВ «ХБ-ГРУП» показує, що найбільший внесок у формування загального обігу робили всього два постачальники ПРАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна» та ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна», які й склали групу А. У групу В увійшли два постачальники АТ «В.А.Т.-Прилуки» та ПРАТ «Філіп Морріс Україна». Постачальник ТОВ «Винниківська Тютюнова Фабрика» увійшов в групу С.

Метод АВС-аналізу є недостатньо об'єктивним для даного підприємства, оскільки при визначенні постачальників враховується лише товаробіг, при цьому до уваги не беруть такі критерії як: ціна, надійність постачання, якість товару, мінімальний розмір партії товару та ін [52]. Тому для підвищення результативності застосування методу АВС-аналізу пропонується проводити аналіз як за параметром товарообігу, так і параметром прибутковості.

Для аналізу товаропостачання на підприємстві існують спеціальні методики, однією з таких методик є «вибір постачальника експертним методом»,

яка заснована на результатах експертного опитування [53]. Дана методика рекомендується до застосування на ТОВ «ХБ-ГРУП».

Для аналізу було обрано 5 постачальників, а саме:

- 1 - ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна»;
- 2 - ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна»;
- 3 - АТ «В.А.Т.-Прилуки»;
- 4 - ПрАТ «Філіп Морріс Україна»;
- 5 - ТОВ «Винниківська Тютюнова Фабрика».

Результати експертного опитування постачання сигарет на ТОВ «ХБ-ГРУП» подано в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Результати експертного оцінювання

№	Показник	Ранг показника	Постачальники тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп»				
			1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Ціна	1	0,84	0,8	0,75	0,73	0,74
2	Надійність постачання	3	0,94	0,93	0,92	0,79	0,89
3	Якість товару	2	0,9	0,91	0,89	0,86	0,87
4	Повнота асортименту	6	0,93	0,94	0,91	0,89	0,9
5	Віддаленість постачальника	5	0,7	0,83	0,93	0,81	0,82
6	Умови платежу	4	Добре	Добре	Задовільно	Задовільно	Добре
7	Кваліфікація персоналу	7	Дуже добре	Відмінно	Дуже добре	Добре	Добре
8	Готовність до переговорів	8	Відмінно	Добре	Дуже добре	Добре	Дуже добре

На основі цього аналізу можна зробити висновок про перевагу роботи з певними постачальниками для даного підприємства.

Таким чином ТОВ «ХБ-ГРУП» зможе:

- в разі недопоставки товарів постачальниками, та не виконанні умов договору, втрачений через відсутність тютюнових виробів на полицях прибуток, відшкодувати за рахунок штрафних виплат постачальників, які обумовлені в договорах поставок [54];
- виявити постачальників, співпраця з якими приносить підприємству найбільше прибутку та підтримувати з ними відносини на умовах взаємовигідної співпраці та взаємної підтримки для отримання найвищого прибутку [55].

Отже, необхідно застосовувати найбільш прогресивні технології товаропостачання, суттєво підвищити відповідальність виробництва та оптових підприємств за своєчасну доставку тютюнових виробів до магазину [56]. Вироблені сигарети повинні бути швидко доведені до споживачів із найменшими витратами часу, праці та коштів, за сучасними прогресивними технологіями товаропостачання. Можемо зробити висновок, що запропоновані заходи є доцільними для введення в дію та сприятимуть недопущенню втрати прибутку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Аналіз ринку тютюнових виробів України свідчить про асортимент тютюнових виробів представлений в основному сигаретами різних торговельних марок.
2. З 2014 р. відбувалося поступове наростання обсягів виробництва сигарет, що сягнуло максимуму — 98,2 млрд шт. у 2016 р. Починаючи із вказаного періоду має місце значне зменшення виробництва. За даними Державної служби статистики впродовж січня—березня 2019 р. виробництво сигарет, які містять тютюн або суміші тютюну із заміниками тютюну, становило 12 777,1 млн шт., а це порівняно із січнем—березнем 2018 р. складає 86,7%.
3. Найбільшу частку на вітчизняному ринку тютюнових виробів займає ПАТ «Philip Morris Україна», 30 млрд. одиниць. Різниця у випуску продукції і часткою на ринку між ПАТ «Imperial Tobacco Production Україна» та «JTI - Україна» є невелика – 22,9 та 23,5 млрд. одиниць та «British American Tobacco Україна» - 16,8 млрд. одиниць.
4. В Україні чинними та основними є такі нормативні документи, які регламентують якість і безпечність тютюнових виробів: ДСТУ ГОСТ 3935:2004 Сигарети. Загальні технічні умови (ГОСТ 3935:2000, IDT), ЗУ «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального», Закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», ДСТУ ISO 10185:2013 Тютюн і тютюнові вироби. Словник термінів (ISO 10185:2004, IDT), ДСТУ ISO 10315:2010 Сигарети. Визначення вмісту нікотину в конденсатах диму. Метод газової хроматографії (ISO 10315:2000, IDT), ДСТУ ISO 2971:2010 Сигарети і фільтри. Визначення номінального діаметра. Метод з застосуванням лазерного пристрою (ISO 2971:1998, IDT)

5. В результаті ідентифікаційної експертизи п'яти зразків сигарет було встановлено, що за органолептичними (зовнішній вигляд, запах та аромат диму, смак диму) та фізико-хімічними показниками вони відповідають вимогам ДСТУ ГОСТ 3935: 2004 “Сигарети. Загальні технічні умови” та допускаються для реалізації в торговельні мережі.
6. Дослідження ефективності управління каналами постачання на ТОВ «ХБ-Груп» показало, що підприємство має достатньо ефективно налагоджену систему управління каналами постачання. Невелика кількість постачальників та їх потужність обумовлює високий ступінь виконання договірних зобов'язань за поставками тютюнових виробів. Коефіцієнт рівномірності поставки товарів має тенденцію до зменшення, але тим не менше знаходиться у прийнятних межах.
7. В процесі аналізу системи постачання тютюнових виробів на ТОВ «ХБ-Груп» було виявлено проблему вибору постачальника, що була пов'язана з нерівномірністю поставок в звітному періоді. ТОВ «ХБ-Груп» необхідно застосовувати найбільш прогресивні технології товаропостачання, для чого на підприємстві пропонується застосувати методику ABC–аналізу постачальників.

Отже, для удосконалення управління постачанням тютюнових виробів, в тому числі сигарет, на підприємстві ТОВ «ХБ-Груп» можна рекомендувати:

- постійно вивчати попит споживачів на сигарети та завчасно вносити зміни в асортимент, що закуповується;
- забезпечувати регулярність товаропостачання шляхом подальшого розвитку господарських зв'язків із постачальниками;
- вимагати від постачальників постійного оновлення асортименту сигарет, підвищення їхньої якості та включення до постачання новинок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України [Електронний ресурс] -Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] -Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> .
3. Imperial Tobacco в Україні [Електронний ресурс] -Режим доступу : <http://imperial-tobacco.com.ua/about/ukraine/>
4. Зрезарцев М.П. Товарознавство сировини та матеріалів. Монографія / М.П Зрезарцев, В.М. Зрезарцев, В.П. Параніч. - К.: Центр учбової літератури, 2008.-404с
5. Бізнес в офіційних цифрах. Рейтинг [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://rating.zone>
6. Романенко О. Л. // Тютюнові вироби. - Конспект лекцій : Київ . нац . торг . - екон . уне , 2001.- 55 с.
7. British American Tobacco [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bat.ua/group>
8. JTI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jti.com/abouttobacco>
9. Philip Morris International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pmi.com.marketpages>
10. Бялковська Г.Д. Концептуальні засади розвитку тютюнництва в Україні/Інноваційна економіка. – 2011. - №2. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>
11. Міненко М.А. Стан тютюнового виробництва в Україні та вплив інвестиційної діяльності на його розвиток. //Міжнародний наукововиробничий журнал «Економіка АПК». - 2002. - №5 – С. 45-49.

12. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 04.07.2013, № 406-VII. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
13. Притульська Н. В. Ідентифікація продовольчих товарів: теорія і практика : Монографія - К.: Київ . нац . торг . - екон . ун - ет , -193 с .
14. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади [Електронний ресурс]- Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas>
15. Ринок тютюнових виробів: оцінка впливу зміни акцизів. – К: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2014. – 22с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua>
16. Андреева Т.Р. Тютюн в Україні: національне опитування щодо знань, ставлення та поведінки. -К: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2005. – 94с.
17. Полікарпов І. С. Ідентифікація товарів. Підручник / І. С. Полікарпов, А.П. Закусілов . - К.: центр навчальної літератури, 2005. - 344 с.
18. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 04.07.2013, № 406-VII. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
19. Контроль над тютюном в Україні. Другий Національний звіт. – К.: МОЗ України, ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», 2014. – 128 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua>
20. Zik. Українські фермери за підтримки «Philip Morris Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zik.ua/news>
21. Статистичний збірник. Україна в цифрах. 2018. За редакцією І. М. Жук. Державна служба статистики України, 2018 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iaastat.kiev.ua
22. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 04.04.2018 № 771/97 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

23. Технічний регламент щодо правил маркування харчових продуктів від 28.10.2010 № 487 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
24. ДСТУ ГОСТ 3935-2004 «Сигарети. Загальні технічні умови»
25. Про періодичність контролю продовольчої сировини та харчових продуктів за показниками безпеки : Закон України від 02.07.04 № 329 (зі змін. та допов.) [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
26. Безпека продуктів харчування, відстеження та відповідальність у харчовому ланцюзі: програма технічної допомоги Європейського Союзу Тасіс Україні. – Європейська Комісія: Проект Тасіс "Створення механізму сертифікації та контролю стандартів сільськогосподарської продукції відповідно до вимог СОТ–СФС", 2016. – 48 с.
27. Коломієць Т. М., Притульська Н. В., Романенко О. Л. Експертиза товарів. — К.: КНТЕУ, 2001– 274с.
28. Тютюнові вироби. Експертиза тютюну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.znaytovar.ru>
29. Сирохман І.В., Задорожний І.М., Пономарьов П.Х. Товарознавство продовольчих товарів. – К.: Лібра, 2002. – 368 с.
30. Фомин В. Н. Квалиметрия. Управление качеством. Сертификация: учеб. пособие / В. Н. Фомин. – М. : Ось-89, 2002. – 387 с.
31. Експертиза якості тютюнових виробів [Електронний ресурс]/Лабораторна робота. – Режим доступу: <http://edu.dvgups.ru/>
32. Міненко М.А. Стан тютюнового виробництва в Україні та вплив інвестиційної діяльності на його розвиток. //Міжнародний наукововиробничий журнал «Економіка АПК». - 2002. - №5 – С. 45-49
33. Ринок тютюнових виробів в Україні: реалії, проблеми, перспективи розвитку/В.В. Ткачук // Товарознавчий вісник. – 2014. – Вип. 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>

34. Амбросов В.Я. Механізм ефективного функціонування підприємств / В.Я. Амбросов, Т.О. Маренич // Економіка України. – 2014. - № 6. – С. 60-66.
35. Крикавський, Є. В. Матеріальні потоки у логістиці промислового підприємства: монографія / Є. В. Крикавський, Н. М. Васильців, В. А. Фалович ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. - 249 с.
36. Мізюк Б. М. Сучасна логістика: моделювання інформаційних потоків у торговельних мережах : монографія / Б. М. Мізюк, Н. І. Бойко. – Львів : вид-во ЛКА, 2011. – 208 с
37. Фролова Л.В. Логістичне управління підприємством: теоретико-методологічні аспекти: [монографія] / Л.В. Фролова – Д.: ДонДУЕТ, 2012. –130 с.
38. Кіндій М. В. Управління ланцюгами поставок торгових мереж на засадах категорійного менеджменту / М. В. Кіндій, Я. В. Малиш, Л. П. Прийма // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Логістика. - 2015. - № 833. - С. 143-152.
39. Колодізева Т. О. Визначення ланцюгів поставок та їхня роль у підвищенні ефективності логістичної діяльності підприємств / Т. О. Колодізева // Проблеми економіки. - 2015. - № 2. - С. 133-139.
40. Ершова Н. М. Принятие решений на основе метода анализа иерархий / Н. М. Ершова // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. - 2015. - № 9. - С. 39-46.
41. Крикавський Є. В. Від холодної логістики до ланцюгів холодних поставок/ Є. В. Крикавський, Т. В. Наконечна // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Логістика. - 2016. - № 846. - С. 79-84.
42. Економіка логістичних систем : монографія / М. Васелевський, І. Білик, О. Дейнека та ін. ; за заг. ред. Є. Крикавського та І. Кубіва. –

Львів : Національний університет "Львівська політехніка", 2015. – 596 с.

43. Качуровський С. В. Сучасні елементи розвитку логістичного управління ланцюгами постачання / С. В. Качуровський // Причорноморські економічні студії. - 2018. - Вип. 35(1). - С. 70-74.
44. Колодізева Т. О. Методичне забезпечення оцінки ефективності логістичної діяльності підприємств : монографія / Т. О. Колодізева, Г. Р. Руденко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 292 с.
45. Корінь М. В. Логістика та її роль в забезпеченні ефективної діяльності підприємств / М. В. Корінь // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 35. – С. 148–152.
46. П'ятницька Г.Т. Управління підприємством в епоху глобалізму: монографія / Г.Т. П'ятницька. – К: «Логос», 2015. – 568 с.
47. Хвищун Н. В. Логістичні складові підвищення конкурентоспроможності підприємства / Н. В. Хвищун // Логістика: теорія та практика. – 2016. – №1. – С. 126–134.
48. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: Навчальний посібник. / Т.Д. Костенко, Є.О. Підгора, В.С. 120 Рижиков. - Київ: Центр навчальної літератури, 2014. – 400 с.
49. Тарабан К. С. Показники виміру ефективності управління ланцюгами постачань / К. С. Тарабан // Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку. - 2017. - Вип. 1. - С. 67-71.
50. Паламарчук І. В. Управління ланцюгами постачань та використання засобів логістичної інфраструктури / І. В. Паламарчук, Н. А. Артюх // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2017. - № 60. - С. 101-107.
51. Маркіна І.А. Методологічні питання ефективності управління // Фінанси України. / І.А. Маркіна – 2013. – № 6. – С. 24–32.
52. Перебийніс В. І. Транспортно-логістичні системи / В. І. Перебийніс, О. В. Перебийніс. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2014. – 312 с.

53. Матвій І.Є. Роль логістичної інфраструктури та аутсорсингу у забезпеченні ефективної діяльності підприємства // Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 2015. – № 580. – С. 450.
54. Карпенко В. Л. Особливості використання концепції маркетингу відносин у закупівельній діяльності підприємств / В. Л. Карпенко, І. В. Гвоздецька, К. В. Кулеша // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2018. - № 5(2). - С. 82-87.
55. Редькін О.С. Сучасні стратегії та технології корпоративного управління / О.С. Редькін, В. Вернер. – Одеса: “Евен”, 2013. – 216 с.
56. Michiel R. Leenders, P. Fraser Johnson, Anna Flynn, Harold E. Fearon. Purchasing Supply Management. McGraw-Hill Education Singapore; 13th ISE edition (April 1, 2005)

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ

**РУБАН В., 1 курс ФТМ КНТЕУ,
спеціальність “Підприємництво, торгівля та біржова діяльність”**

В статті наведені результати ідентифікації експертизи тютюнових виробів на прикладі сигарет. Проведено дослідження та зроблено висновок щодо ідентифікації сигарет вітчизняного виробництва.

The article presents the results of the identification of the examination of tobacco products on an example of cigarettes. The research was conducted and a conclusion was made on the identification of domestic cigarettes.

Тютюнові вироби частково або повністю виготовлені з листя або інших частин тютюну або інших рослин, що належать до роду *Nicotiniana* родини пасльонових, у тому числі сигарети, цигарки, сигари, сигарили, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн та інші тютюнові вироби, які фізіологічно впливають на організм людини під час споживання (куріння, нюхання, жування, смоктання тощо), розфасовані у пачки (упаковки) з кінцевою метою здійснення роздрібної торгівлі без додаткової обробки або переробки [1].

Курці усього світу, а їх більше 1 мільярда щорічно купують від чотирьох до п'яти мільярдів сигарет (близько 1650 сигарет на кожного мешканця населення планети), витрачаючи на це 85-100 мільярдів доларів. Щорічно споживання сигарет у світі зростає на 2,1%, тобто зростає швидше, ніж народжуваність населення планети.

За оцінками Всесвітньої Організації Здоров'я (ВООЗ) у світі палять 4% чоловіків і 12% жінок. Найбільше серед чоловіків палять у Південній Кореї (68%), серед жінок у Данії (37%). Відповідно цифри для жінок і чоловіків цих країнах становлять 7% та 37% [2].

Переважна кількість курців живе у країнах, що розвиваються. Там палять 48% чоловіків і 7% жінок, у розвинених країнах відповідно 42 % чоловіків і 24% жінок. У країнах з розвинутою ринковою економікою розповсюдженість паління серед чоловіків становить в середньому 37%, порівняно з 60%, у колишніх соціалістичних країнах Центральної та Східної Європи.

Продовження додатку А

Кількість сигарет, яка випаляється у день одним курцем вища у розвинених країнах (22), ніж у тих, що розвиваються (14). Найбільшим щоденним споживанням на одного курця (24 сигарети в день) відзначаються країни із розвинутою ринковою економікою, тоді як у колишніх соціалістичних країнах Європи відповідна цифра становить у середньому 18. Однак у міру зростання їх економічного розвитку спостерігатиметься толерантність населення до нікотину, буде зростати щоденне споживання сигарет. Зростання доходів, очевидно, прискорить цю тенденцію.

За статистикою у світі через споживання тютюну кожні 10 секунд помирає людина. Тютюн щорічно вбиває близько трьох мільйонів людей в усьому світі, але ця цифра зростає до 10 мільйонів через 30-40 років, якщо нинішні тенденції щодо паління збережуться [2].

Україна знаходиться на передових позиціях за кількістю спожитих сигарет на людину. Це говорить про те, що в нашій країні зазначена проблема сягнула розмірів епідемії. Особлива небезпека у тому, що все більше до тютюнопаління долучаються діти. За офіційними даними сьогодні палить близько 20 % школярів. Ще одна сумна цифра - щороку від паління в Україні помирає близько 130 тис. людей, різко зросла кількість курців не тільки серед дорослих і молоді, але й дітей шкільного віку.

Сьогодні активно пропагується здоровий спосіб життя. Проте сигарети з фільтром на відміну від сигарет без фільтру користуються великим попитом на світовому та вітчизняному ринках, тому проведення ідентифікаційної експертизи та дослідження споживних властивостей сигарет є актуальним.

Виходячи з цього метою дослідження є проведення ідентифікаційної експертизи сигарет, які реалізуються на ринку України.

Об'єкт дослідження - сигарети з фільтром вітчизняних товаровиробників.

Предмет дослідження - критерії, методи та засоби ідентифікаційної експертизи сигарет.

Тютюнова промисловість - галузь харчової промисловості, що виготовляє тютюнові та махоркові вироби (цигарки, сигарети, цигарковий тютюн, махорку) [3].

Тютюнова промисловість спеціалізується на виробництві нікотинових препаратів, виробництві лимонної та яблучної кислот, засобів боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур. У розвитку зазначеної галузі промисловості важливе значення відіграє створення найбільш урожайних, з меншим вмістом нікотину сортів тютюну, удосконалення технології вирощування цієї культури.

Продовження додатку А

Вирощування тютюну - комплекс агрокультурних заходів, який полягає в обробці тютюну, що включає його посів, вирощування розсади, висадку розсади у відкритий ґрунт, полив, захист насаджень від шкідників та біологічну і механічну обробку ґрунту.

Тютюн вирощують заради листя, з якого виготовляють цигарки, сигарети, сигари, люльковий і курильний тютюн. Зелене листя тютюну є сировиною для одержання харчового білка. Із суцвіття тютюну добувають ефірну олію, яку використовують у парфумерній та хімічній галузях промисловості.

Сьогодні тютюн вирощують у деяких південних і західних областях України, зокрема, в Тернопільській, Хмельницькій, Івано-Франківській, Вінницькій, Чернівецькій, Одеській та Закарпатській областях. При цьому більша частина вирощуваних там сортів відноситься до так званих «напіворієнтальних» сортів і вимагає додаткової процедури - ферментації. Ці «напіворієнтальні» сорти тютюну не завжди підходять до рецептури сучасних тютюнових сумішей. В основних районах вирощування жовтих тютюнів поширені сірі й темно - сірі опідзолені ґрунти та опідзолені чорноземи.

На ринку тютюну України представлено близько 100 компаній українського та іноземного виробництва. Тютюнова промисловість як правило привертає увагу значної частини іноземних інвестицій.

На сьогоднішній день в Україні діє 6 тютюнових фабрик (найбільші з них Львівська, Київська, Черкаська, Прилуцька й Харківська), 11 тютюново - ферментаційних заводів (найбільші - Жмеринський, Берегівський та Борщагівський) та 39 заготівельних баз тютюнової й махоркової сировини. Всі вони мають потужні сировинні та виробничі бази, правильна рекламно - маркетингова політика і налагоджена система дистрибуції.

З 2014 р. відбувалося поступове наростання обсягів виробництва сигарет, що сягнуло максимуму — 98,2 млрд шт. у 2016 р. Однак потім почало спостерігатися значне зменшення виробництва. За даними Державної служби статистики впродовж січня—березня 2019 р. виробництво сигарет, які містять тютюн або суміші тютюну із заміниками тютюну, становило 12 777,1 млн шт., а це порівняно із січнем—березнем 2018 р. — 86,7% [4]. Обсяг виробництва сигарет в Україні за 2014-2018рр. наведено на рис.1.

Продовження додатку А

Виробництво сигарет,
млрд шт., 2014–2018 рр.

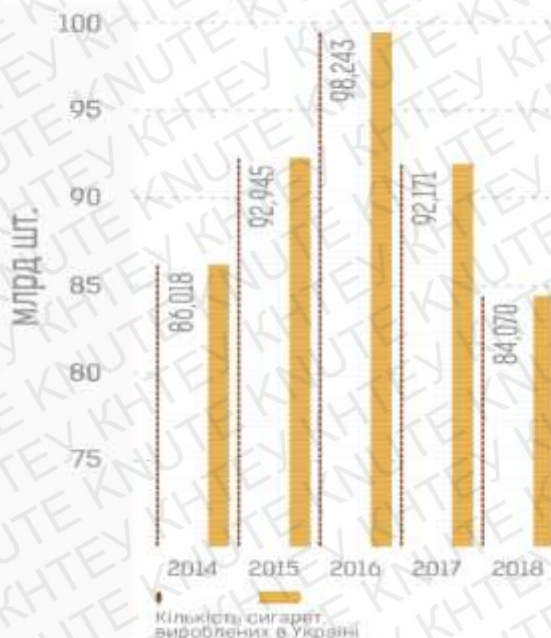

Рис.1 Виробництво сигарет в Україні, млрд шт., 2014-2018рр

Основні виробники - експортери сигарет - США, Китаї та Великобританія. Найбільша кількість тютюнозалежних споживачів живе в Китаї, Йємені, Камбоджі та Джібуті. Розподіл ринку між компаніями: CNTC (Китай) - 33,7%, Altria (США) - 17,6%, ВАТ (British American Tobacco) (США) -15,1 %, Imperial Tobacco (Великобританія) - 3,6 % та інші компанії 30 % .

Станом на 2018 рік лише 7% від загальних потреб, що становить близько 50 тисяч тон - вирощується в Україні.

Реалізаційні ціни на тютюн встановлюються місцевими тютюново- ферментаційними заводами за погодженням з тютюновими фабриками і не залежать від сезонності.

Одним з найбільших ринків збуту сигарет є Китай, в якому споживають близько 30% сигарет світового ринку (1,7 трільйона шт.). Майже 60% чоловіків Китаю палять, а серед жінок цей показник становить 7%. Якщо нинішня тенденція збережеться, то тільки у Китаї до 2020 р. прогнозується від двох до трьох мільйонів смертей, які викликані вживанням тютюну.

У 2014-2018рр. імпорт тютюнової сировини збільшився майже вдвічі . Більша частина іноземних інвесторів віддала перевагу сировині з Німеччини, Киргизстану, США, Греції, Італії, Іспанії через несприятливі для вирощування тютюну кліматичні умови України.

Продовження додатку А

В Україні відбувається монополізація тютюнової промисловості, яка при цьому супроводжувалася різким скороченням вирощування тютюнової сировини і майже повним занепадом вітчизняних ферментаційно - тютюнових підприємств.

З 2009 року імпорт тютюнових виробів в Україну здійснюється 13 суб'єктами господарювання, виробництво здійснюється 9 фабриками, з яких 5 підприємств з іноземними інвестиціями, які виробляють 99,7% тютюнової продукції [5].

Станом на 2018 рік український ринок продуктивних сил номінально нараховує 27 фабрик. При цьому більше 95% загального обсягу виробництва тютюнової продукції в країні дають 10 фабрик, об'єднаних в організовану західними інвесторами асоціацію «Укртютюн». За даними асоціації «Укртютюн», в Україні станом на 2018 рік виробляється більше 100 сортів сигарет і ввозиться ще близько 30. У Харкові виробляється Marlboro, L & M, Chesterfield, Bond Street. У Кременчуці випускають Camel, Winston Monte Carlo, Magna і Magna Classic. У Києві й Черкасах West, Boss, Paramount і Astor, а в Прилуках - Pall Mall.

Поширені міжнародні марки: Bond - виробник в Україні ПрАТ «Філіп Морріс Україна» (входить до складу компанії «Філіп Морріс Інтернешнл»); Cambridge; Camel; Chesterfield - виробник в Україні ПрАТ «Філіп Морріс Україна»; Davidoff; Dunhill; Gauloises; Blondes; Gitanes; Glamour (цигарки); JPS; Kent; Kool; L&M - виробник в Україні ПрАТ «Філіп Морріс Україна»; Lark; LD; Lucky Strike - виробник в Україні «Брітш Амерікен Тобакко (Брендз) Інк.», США. А/т Тютюнова компанія «В.А.Т- Прилуки»; Magna - виробник в Україні ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна»; Marlboro; Merit; Mild Seven; Monte Carlo - виробник в Україні ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна»; Pall Mall - виробник в Україні А/т Тютюнова компанія «В.А.Т. - Прилуки». Власник знаку для товарів і послуг «Брітш Амерікен Тобакко (Брендз) Інк.», США; Parliament; Players; President виробник в Україні ПрАТ «Філіп Морріс Україна»; Rothmans - виробник в Україні Брітш Амерікен Тобакко (Брендз) Інк.», США. А/т Тютюнова компанія «В.А.Т. - Прилуки»; Silk Cut; Sobranie of London; Viceroy; Virginia Slims; Vogue; West - виробник в Україні ТОВ «Табак Інвест», Німеччина; Winston - виробник України ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна» та інші - Прима - АТ «Імперіал Тобакко Продакшин Україна»; Ватра; Біле сонце - ДП Донецька тютюнова компанія «Хамадей»; Хортиця - ДП Донецька тютюнова компанія «Хамадей» [7].

Продовження додатку А

Ідентифікація дозволяє виявити відповідність товарному сорту чи іншим градаціям якості, які вказані на маркуванні або в супровідних документах. При виявленні невідповідності сорту негативний результат ідентифікації визначається як особливий вид фальсифікації - пересортиця [7].

Для ідентифікаційної експертизи нами було обрано п'ять зразків:

Зразок 1 - Kent HD Blue, виробництва "А/Т Тютюнова компанія "В.А.Т. - Прилуки";

Зразок 2 - Marlboro Gold, виробництва ПрАТ "Філіп Моріс Україна";

Зразок 3 - Chesterfield Blue, виробництва ПрАТ "Філіп Моріс Україна";

Зразок 4 - Winston Blue, виробництва "Джей Ті Інтернешнл Україна";

Зразок 5 - Camel Blue, виробництва "Джей Ті Інтернешнл Україна".

Критерії ідентифікації - це характеристики товару, які дозволяють ототожнювати найменування представленого товару з найменуванням, що вказане на маркуванні та в супровідних документах (асортиментна ідентифікація), а також з вимогами, встановлення нормативними документами (якісна ідентифікація). У нормативних документах та правилах сертифікації товарів передбачені показники безпеки.

Критерії ідентифікації мають відповідати вимогам: типовості для конкретного виду чи однорідної групи продукції; об'єктивності та порівнювання; перевіряння; складність відтворення під час фальсифікації.

В табл. 1 наведена характеристика критеріїв, методів та засобів, які пропонуються для ідентифікації зразків сигарет.

Таблиця 1

Методи, критерії та засоби ідентифікації сигарет

Критерії	Методи	Засоби
Маркування	Аналітичний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
Зовнішній вигляд	Органолептичний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
Запах та аромат диму	Органолептичний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
Смак диму	Органолептичний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
Фізичні параметри сигарет	Вимірювальний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
Вологість тютюну	Фізико-хімічний	ДСТУ ГОСТ 3935:2004

Продовження додатку А

Ідентифікація товарів повинна нести характер комплексної оцінки, за якої найбільше значення мають типові важко фальсифіковані критерії. У діючих стандартах, технічних умовах такі критерії інколи відсутні. Тому постала необхідність розробити спеціальні критерії ідентифікації та внести відповідні доповнення до стандартів і правил сертифікації товарів.

Ідентифікаційна експертиза сигарет з фільтром розпочалася з аналізу та оцінки маркування (змісту маркування). Зміст маркування регламентується законом України «Про безпечність та якість харчових продуктів» [8] та ДСТУ ГОСТ 30352004 [9].

В табл. 2 наведені результати дослідження маркування сигарет.

Таблиця 2

Результати дослідження маркування сигарет

Критерій	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3	Зразок 4	Зразок 5
Власна та загальна назва виробу	Kent HD Blue, сигарети з фільтром	Marlboro Gold, сигарети з фільтром	Chesterfield Blue, сигарети з фільтром	Winston Blue, сигарети з фільтром	Camel Blue, сигарети з фільтром
Найменування підприємства-виробника або тютюнової компанії	“А/Т Тютюнова компанія “В.А.Т. - Прилуки”	ПрАТ “Філіп Моріс Україна”	ПрАТ “Філіп Моріс Україна”	“Джей Ті Інтернешнл Україна”	“Джей Ті Інтернешнл Україна”
Кількість сигарет в пачці	20	20	20	20	20
Акцизна марка	присутня	присутня	присутня	присутня	присутня
Відомості щодо вмісту смоли/нікотину, що міститься в димі однієї сигарети, мг	6/0,5	6/0,5	6/0,5	6/0,5	6/0,5
Текст основного медичного попередження	“Куріння вбиває”	“Куріння вбиває”	“Куріння вбиває”	“Куріння вбиває”	“Куріння вбиває”
Текст додаткового медичного попередження	“Куріння руйнує артерії, викликає серцеві напади та інсульт”	“Курці помирають рано”	“Куріння руйнує артерії, викликає серцеві напади та інсульт”	“Куріння викликає старіння шкіри”	“Курці помирають рано”
Зазначення нормативного документа	ДСТУ ГОСТ 3935:2004	ДСТУ ГОСТ 3935:2004	ДСТУ ГОСТ 3935:2004	ДСТУ ГОСТ 3935:2004	ДСТУ ГОСТ 3935:2004
Дата виготовлення	24.02.19	08.03.19	04.03.19	20.02.19	06.03.19

Продовження додатку А

Дослідження маркування сигарет дає підставу констатувати, що всі зразки товару відносяться до товару «сигарети з фільтром», містять в димі однієї сигарети 6 мг смоли/0,5 мг нікотину, мають 20 сигарет в пачці, відповідають вимогам маркування, мають всю необхідну інформацію про даний товар, що наноситься на споживчу тару.

Наступним етапом ідентифікаційної експертизи було дослідження органолептичних показників якості сигарет (табл.3).

Таблиця 3

Результати дослідження органолептичних показників якості сигарет

Показники	Зразок №1: Kent HD Blue	Зразок №2: Marlboro Gold	Зразок №3: Chesterfield Blue	Зразок №4: Winston Blue	Зразок №5: Camel Blue
Зовнішній вигляд	Сигарети цілі та чисті з надійно приклеєним фільтрувальним мундштуком	Сигарети цілі та чисті з надійно приклеєним фільтрувальним мундштуком	Сигарети цілі та чисті з надійно приклеєним фільтрувальним мундштуком	Сигарети цілі та чисті з надійно приклеєним фільтрувальним мундштуком	Сигарети цілі та чисті з надійно приклеєним фільтрувальним мундштуком
Запах та аромат диму	Властивий, сторонній аромат відсутній	Властивий, сторонній аромат відсутній	Властивий, сторонній аромат відсутній	Властивий, сторонній аромат відсутній	Властивий, сторонній аромат відсутній
Смак диму	Властивий даній торговій марці сигарет з кислуватим присмаком	Властивий даній торговій марці сигарет	Властивий даній торговій марці сигарет	Властивий даній торговій марці сигарет	Властивий даній торговій марці сигарет

На завершальному етапі визначали фізичні та фізико-хімічні показники (табл.4)

Результати дослідження фізичних та фізико-хімічних показників сигарет

Показники	Зразок №1: Kent HD Blue	Зразок №2: Marlboro Gold	Зразок №3: Chesterfield Blue	Зразок №4: Winston Blue	Зразок №5: Camel Blue
Загальна довжина сигарети, мм	83	84,5	85	85	85
Довжина курильної частини, мм	55	59,5	60	60	60
Довжина фільтра, мм	28	25	25	25	25
Діаметр сигарети, мм	8	8,5	8,5	8,5	8,5
Ширина тютюнового волокна, мм	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7
Вологість тютюну в сигаретах, %	12,2	12,4	11,8	12,4	12,4

Фізичні показники сигарет встановлюють в наступних межах: довжина сигарет - від 45 до 160 мм з граничним відхиленням від обраної величини 1,0 мм; довжина фільтрувального мундштука - від 12 до 45 мм з граничним відхиленням від обраної величини 0,5 мм; вологість тютюну - від 11 до 15.

Фільтрувальний мундштук першого-четвертого класів повинен виготовлятися з ацетатного волокна. Допускається використання комбінованих фільтрувальних мундштуків.

До сигарет високої якості можуть бути віднесені сигарети першого - четвертого класів з ацетатними фільтрувальними мундштуками, у яких граничні відхилення за розміром не повинні бути: за загальною довжиною 0,6 мм, за довжиною фільтрувального мундштука 0,3 мм, за діаметром сигарет - $7,90 \pm 0,6$ мм.

Провівши ідентифікаційну експертизу всіх п'яти зразків сигарет було встановлено, що за органолептичними (зовнішній вигляд, запах та аромат диму, смак диму) та фізико-хімічними показниками вони відповідають вимогам ДСТУ ГОСТ 3935: 2004 "Сигарети. Загальні технічні умови" та допускаються для реалізації в торговельні мережі.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] -Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> .
3. Коробкіна З. В., Романенко О. Л. // Товарознавство смакових товарів . - К.: Київ . нац . торг.- екон . ун - ет, 2003 , 348-375 с .
4. Бізнес в офіційних цифрах. Рейтинг [Електронний ресурс] -Режим доступу : <https://rating.zone>
5. Романенко О. Л. // Тютюнові вироби. - Конспект лекцій : Київ . нац . торг . - екон . уне , 2001.- 55 с.
6. Притульська Н. В. Ідентифікація продовольчих товарів : теорія і практика : Монографія - К.: Київ . нац . торг . - екон . ун - ет , -193 с .
7. Полікарпов І. С. Ідентифікація товарів. Підручник / І. С. Полікарпов , А.П. Закусілов . - К.: центр навчальної літератури , 2005. - 344 с.
8. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 04.07.2013, № 406-VII. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр>
9. ДСТУ ГОСТ 3935: 2004. Сигарети. Загальні технічні умови; введ 18.01.2005. - К.: Держспоживстандарт, 2005. - 8 с.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра.техн.наук, проф.

ОСИКИ В.А.